

OSZK HÍRADÓ

az Országos Széchényi Könyvtár lapja
XXXVII. évfolyam – 1994. 5–6. szám

TARTALOM

KRÓNIKA

2. Új Közalkalmazotti Tanács az OSZK-ban (Jenik Péter)
2. Személyi hírek és változások

MUNKÁNKRÓL, KÉRDÉSEINKRÓL

3. Hungarica-kutatás lemergi könyvtárakban (Pavercsik Ilona)
6. Mi újság a nemzetközi szabványosításban? (Berke Barnabásné)
7. Az OSZK vándorkiállítás Stuttgartban, Jürgen Heringnek és Poprády Gézának az 1994. május 18-i megnyitón elhangzott beszéde
9. Lezárult az NPA fejlesztését támogató OMFb mecenatura pályázat (Tószegi Zsuzsanna)
10. Jó híreim vannak! ISSN-OSIRIS adatbázis az étlapon! (Gazdag Tiborné)
10. Köszöntő Széchényi-emléknapon, Gál Júlia laudatioja, Kovács Ilona válasza
12. Belga restaurátorok készülnek a Mátyás Missale restaurálására (Beóthyiné Kozocsa Ildikó)

KIÁLLÍTÁS

14. Az Országos Széchényi Könyvtárban rendezett „Ember az embertelenségben” emlékezés az I. világháborúra című kiállítás megnyitó ünnepsége (Spányi Balázs), Szabó István és Holló József kiállítást megnyitó beszéde

17. Térképek Erdélyről (Plihal Katalin)
19. 180 éve született Egressy Béni (1814–1851) (Vidovszky Ferencné)
20. Térorigami kiállítás. OSZK 1994. máj. 2.–jún. 2. (Gyimesi Tamás)

MUNKATÁRSAINKRÓL

21. Egy tudós életpálya az OSZK-ban. Fallenbüchl Zoltán 70 éves (Weeber Tibor)
23. Beszélgetés Kovács Ilonával, a Széchényi Ferenc emlékérem 1994. évi kitüntetettjével (Riporter: Hargitai Gáborné)

KIADVÁNYAINKRÓL

25. Megjelent az Országos Széchényi Könyvtár évkönyve 1986/1990-es kötete (Könyáné Csúcs Dalma)

SAJTÓFIGYELŐ

25. Kié az Országos Széchényi Könyvtár. Poprády Géza főigazgató az OSZK helyzetéről (Dombi Gábor)
27. Székesfehérvár zenéje, 1688–1892. Vavrinecz Veronika zenetörténész
28. Bárdos Kornél utolsó kötetéről (Solymosi Tari Emőke)

KÖNYVTÁRUNK ÉLETÉRŐL

28. „Kordokumentum” (Rózsa Mária)

Címlapkép: Illusztráció a Mátyás Missaléból

KRÓNIKA

Új Közalkalmazotti Tanács az OSZK-ban

A Közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény kötelezettségként írja elő, hogy a munkáltatóval közalkalmazotti jogviszonyban álló munkavállalók közössége nevében tevékenykedő közalkalmazotti tanácsot kell választani, amelynek jogait más nem gyakorolhatja. A tanácsot egyetértési, véleményezési és szabályozási jog illeti meg az intézmény vezetésének döntésével kapcsolatban. A törvény értelmében az OSZK is megtartotta 1993-ban az első közalkalmazotti tanácsi választást, amelynek lebonyolítása során számos szervezési hiba történt. Ennek eredményeként az első forduló nem hozott eredményt, csak a második alkalommal sikerült a 11 tagú tanács megalakítása. A törvény erre vonatkozó rendelkezésének alapján, a három év helyett csupán egy esztendőre szóló megbizatással. Wolf Magda leköszönő közalkalmazotti tanácsi elnök körlevélben tájékoztatta a könyvtár munkatársait az elvégzett munkáról:

– Az OSZK Kollektív szerződésének véleményezése.

A Tanács javaslatainak többségét a Szakszervezet elfogadta.

– Véleményezte az OSZK szervezeti felépítésében bekövetkezett változásokat.

– Az elnök részt vett annak a szakértői bizottságnak a munkájában, amelyet a Művelődési Minisztérium azért hívott össze, hogy az OSZK főigazgatójának személyére javaslatot tegyen. A miniszter a bizottság véleményét elfogadta.

– A Tanács képviselője részt vett annak a bizottságnak a munkájában, amelyik az Országos Széchényi Könyvtár gazdasági igazgatójának személyére javaslatot tett. A bizottság véleményét Poprády Géza a kinevezésnél figyelembe vette.

– A fenti kérdéseken kívül több, a munkavállalókat érintő kérdésben nyilvánított a Tanács véleményét (pl. az átsorolás, a címek adományozása stb.)

1994. májusában megkezdődtek az előkészületek a korábbinál jobban szervezett választás, a törvénybe foglaltak alapján történő megrendezésére.

A könyvtár minden főosztályának és részlegének képviselőiből Választási Bizottság alakult, az új közalkalmazotti tanács megválasztásának lebonyolítására. A bizottság tájékoztatta az OSZK munkatársait az új tagok választhatóságának kritériumairól:

A Közalkalmazotti Tanácsba, az OSZK munkavállalóinak számához viszonyítva 11 képviselőt választhattak a dolgozók olyan jelöltekből, akik legalább 6 hónapja a könyvtárnál közalkalmazotti jogviszonyban állnak. Nem volt választható a tanácsba olyan személy, aki lényeges munkáltatói jogokat gyakorol (osztályvezető, illetve annál magasabb beosztást tölt be).

A tanács megválasztására minden, a könyvtárral munkaviszonyban álló dolgozó jogosult volt. Jelölteket állíthattak, akiknek jelöltségét legalább 50 aláírással kellett támogatni a törvény értelmében. A beérkezett, aláírásokkal támogatott jelöltek közül 19 felelt meg a kritériumoknak, így az alábbi kollégák neve került fel a jelölőlistára és a szavazólapokra:

Bóra Zsolt, Borsos Attila, Czigler Mária, Csoma Jánosné, Dallos Eszter, Drzka Magdolna, Horváth Gyuláné, Horváthné Payer Berta, Juhász András, Kégl Ferenc, Koroknai Ákosné, Kulcsár-Ebeling Kinga, Marosán Ágnes, Pellei Jenő, dr. Szabados Györgyné, Szelesi Rózsa, Veress Katalin, Weeber Tibor, Wolf Magda.

A Közalkalmazotti Tanács tagjainak megválasztása 1994. június 30-án történt az OSZK vári épületének tanácstermében, valamint mozgó urna segítségével a külső részlegekben. Az urnák felbontása a Választási Bizottság alábbi tagjainak jelenlétében történt: Báló Szilvia, Földesi Ferenc, Horváth Pál, Jenik Péter, Papp Zsuzsanna, Samkóné Patyi Jullanna.

A választásra 863 dolgozó volt jogosult, ebből a Személyzeti Osztály adatai szerint 70-en voltak tartósan távol a választás időpontjában.

A választás során 402 szavazatot adtak le, közülük 3 érvénytelen, tehát összesen 399 érvényes szavazatot állapítottunk meg. Az új Közalkalmazotti Tanácsot a legtöbb szavazatot szerzett 11 jelölt alkotja, a következők: **Borsos Attila** (Rakt.o.), **Csoma Jánosné** (Feld.o.), **Czig-**

Ier Mária (Rest.lab.), **Horváth Gyuláné** (Plakátár), **Horváthné Payer Berta** (Kötészet), **Juhász András** (Nemzetközi Cs.o.), **Kégli Ferenc** (Retrospektív bibl.o.), **Szabados Györgyné** (Hírlap állományvéd.o.), **Szelesi Rózsa** (Mikrofilmtár), **Weeber Tibor** (Kézirattár), **Wolf Magda** (MNB Sajtórepertórium).

A választás során a kollégák kifejezték igényüket arra, hogy a jövőben rendszeres tájékoztatást kapjanak a tanács munkájáról, valamint,

hogy véleményüket szélesebb körben ismerjék meg az érdekképviselő tagjai. Az újonnan megválasztott érdekképviselő-testület mandátuma 3 évre szól. Úgy gondolom, az OSZK minden munkatársa nevében azt kívánhatjuk, hogy a Közal-kalmazotti Tanács a Nemzeti Könyvtár rangjához méltó szervezeti működését sikeresen tudja támogatni munkájával.

Jenik Péter

SZEMÉLYI HÍREK ÉS VÁLTOZÁSOK

1994. május 1.–1994. június 30.

Új dolgozóink:

Bencze Zsuzsanna könyvtáros Retrospektív bibl. osztály, Kiss Ágnes ügyviteli alk. Kötelese példány osztály, Varjas Attiláné kisegítő alkalmazott Mikrofilmtár

Áthelyezés a könyvtáron belül

Hangya Jánosné ügyviteli alkalmazott a Dokumentumforgalmi Főosztály titkárságáról a Nyomdaüzembe, Harcos Katalin igazgatási ügyintéző a Főigazgatóságról a főigazgatóhelyettesi titkárságra, Detre Ildikó könyvtárasszisztens a

főigazgatóhelyettesi titkárságról a Főigazgató-ságra

Eltávoztak a könyvtárból

Áthelyezéssel – Bogoly József tudományos munkatárs – ELTE BTK

Munkaviszonya megszűnt – Lányi Józsefné könyvtárkezelő – Időszaki kiadványfeldolgozó osztály – Lukács Márta könyvtárosasszisztens – KMK Oktatási és módszertani osztály

Nyugdíjazással – Faltusz Jánosné kisegítő alkalmazott – Dr. Göndöcs Imréné – gazdasági ügyintéző

MUNKÁNKRÓL, KÉRDÉSEINKRŐL

Hungarica-kutatás lebergi könyvárakban

Mindig nagyon érdekes számunkra, ha hosszú-hosszú várakozás után eljutunk olyan könyvtárakba, ahol eddig nem volt módunk hungarica-kutatást végezni. Az ukrainai, kárpátaljai könyvtárak 1993-ban nyíltak meg előttünk. Borsa Gedeon végezte el az úttörő munkát két kutatóútja során az ungvári Egyetemi Könyvtárban, igen nehéz körülmények között gyűjtötte össze a volt püspöki könyvtár régi magyarországi nyomtatványokban gazdag anyagából mindazokat az adatokat, amelyeket a Régi Magyarorszá-

gi Nyomtatványok című bibliográfia tervezett 17. ill. 18. századi köteteinél tudunk hasznosítani. Az ungvári Egyetemi Könyvtár régi magyar anyaga a korabeli könyvtárakkal összehasonlítva is jelentős, mintegy háromezer magyarországi nyomtatvány. Tartalmazza a jezsuiták volt könyvtárát, de zömmel a Munkácsról a 18. század végén Ungvárra áthelyezett görögkatolikus püspökség gyűjteményét. A legkiemelkedőbb könyvgyűjtő a 18. században Bacsinszky András püspök volt. Az Egyetemi Könyvtár ma is a

volt püspöki palotában található: az épület elvileg az egyházé, de egyelőre nincs anyagi lehetőség egy új könyvtárépület felépítésére. Az ungvári régi könyvanyagot Kalocsainé Lakatos Éva kezeli nagy ügybuzgalommal és áldozatkészséggel: áldozatkészségnek lehet csak nevezni, ha télen fűtetlen, nyáron is 17 fokos, „hűvös” munkaszobára és a túlszűfolt raktárra gondolunk.

1994 júniusában az OSZK lehetőséget nyújtott egy újabb ukrainai kutaóútra: elsődleges cél az ungvári munka lezárása volt, a felmerült bibliográfiai problémák tisztázása a könyvek kézbevitelével, az unikum-példányok leírása – a másik cél pedig: további tájékozódás Ukrajnában, és pedig Lembergben, ahol hungarica-kutatás céljából eddig még nem jártunk. Lembergnek, Nyugat-Ukrajna fővárosának mai neve Lviv, eltérően az orosz ill. lengyel Lvov/Lwówtól. A ma már hétszázézer lakosú nagyvárosban két kiemelkedő gyűjtemény található: az Ivan Frankóról elnevezett Egyetemi Könyvtár (Naukova Biblioteka Lvivszkoho Derzsavnoho Universitetu im. Ivana Franka, címe: ul. Dragomanova 5.) és az Ukrán Tudományos Akadémia Könyvtára (Lvivszka Naukova Biblioteka Akademii Nauke Ukraini, címe: ul. Sztefanika 2.), az első közel hárommillió, a második több mint négy millióra terjedő állománnyal. Érthető, hogy érdeklődésem először a régebbi alapítású intézményre irányult: az Egyetemi Könyvtárat ugyanis még a 17. század elején, 1608-ban alapították, mint a lembergi jezsuita kollégium könyvtárát, s 1661-ben szervezték át egyetemi könyvtárrá – a jezsuita korszakra vonatkozóan tehát lehetett feltételezni magyarországi kapcsolatokat. A II. József korabeli lembergi egyetemről pedig – könyvtörténeti kutatásaim során – konkrét adatokat is megismertem, miszerint pesti könyvkereskedőktől is beszereztek könyveket: a pesti vásárlás a Magyarországról a galíciái fővárosba került egyetemi tanárok (Martinovics Ignác, Fessler Ignác Aurél) ill. könyvtáros (Bretschneider Henrik Gottfried) személye miatt nem is olyan meglepő.

A lembergi Egyetemi Könyvtár legteljesebb katalógusa 1905–1935 között, még a lengyel érában készült: a kézzel írott cédulákat több mint 1530 doboz tartalmazza. (Kicsit hasonló a budapesti Egyetemi Könyvtár kézírásos katalógusához.) A várható magyar anyag felmérése a rendelkezésre álló rövidsége miatt több megközelítést választottam:

Mivel a dobozos katalógus átnézése legalább két-három hónapig tartana, először az Egyetemi Könyvtár régi kézíratos katalógusát

vettem kézbe, amely szerencsére fennmaradt: a kilenc vaskos kötet a 18. század végén, a 19. század elején készült, és sok későbbi kiegészítést tartalmaz. Nagyon jól tükrözi a könyvtár 16-18. századi állományának gazdagságát a francia, itáliai, német, németalföldi származású könyvek tekintetében. De nem kell „szégyenkezünk” a magyar anyag nagysága miatt sem: csak a próbaképpen átnézett A-B betűknél közel száz magyarországi kiadású ill. Magyarországról szóló, magyar vonatkozású mű pontos adatát találtam, ami egyértelmű bizonyítéka ilyen vonatkozásban is szoros lengyel-magyar kapcsolatoknak.

Csak ezután látszott célszerűnek a nagy olvasóterem galériáján elhelyezett, végtelen „dobozos” katalógusban keresni. (A könyvtár nagy olvasóterme nagyon szép, mennyezeti freskói a négy egyetemi fakultást ábrázolják.) A keresés eredménye csalódás volt számomra: amennyire gazdag volt a régi lembergi könyvtár magyar anyaga, annyira megkisebbedett ez már az 1935-ig elkészült katalógusban. Az okokat hosszabb ideig lehetne vizsgálni, de a háborús pusztítás bizonyára nem hagyható figyelmen kívül. Ráadásul a második világháborút követően, 1946-ban egy nagy tűz is jelentős károkat okozott a könyvtár épületében és állományában.

A nem kielégítő eredményt látva tettem még egy mentő kísérletet: megvizsgáltam az Egyetemi Könyvtár régi gyűjteményének a katalógusát. Ezt a gyűjteményt a törzsanyagtól elkülönítve őrzik: kéziratokat, köztük értékes kódexeket, nyomtatványokat (köztük 46 ősnymtatványt), folyóiratokat tartalmaz 1900-ig. Itt található a már említett régi kézíratos könyvtári katalógus is. A nyomtatványanyaga azonban, amely elsősorban érdekelt volna, nem az Egyetemi Könyvtár egykori állományából lett kiválogatva, hanem más provenienciájú volt (kisebb egyházi könyvtárakból, magángyűjtőktől származott), így a kísérlet nem is hozhatott eredményt. Az itt rendelkezésre álló források tehát, bár a könyvtár története szempontjából nagyon érdekesek, mégis le kell mondanunk róluk: mindaddig, amíg a bibliográfiai kutatásban meglévő példányok feltárása az elsődleges cél, nem tervezhetjük a csak történeti értékű adatok rendszeres, ráadásul külföldi kutatást igénylő gyűjtését.

Amit nem találtam meg a 17. századi alapítású Egyetemi Könyvtárban, megtaláltam az új, már a szovjet korszakban, 1940-ben alapított Akadémiai Könyvtárban, sőt itt a remélnél jóval többet. Ez a könyvtári kutatás otthonról nem volt

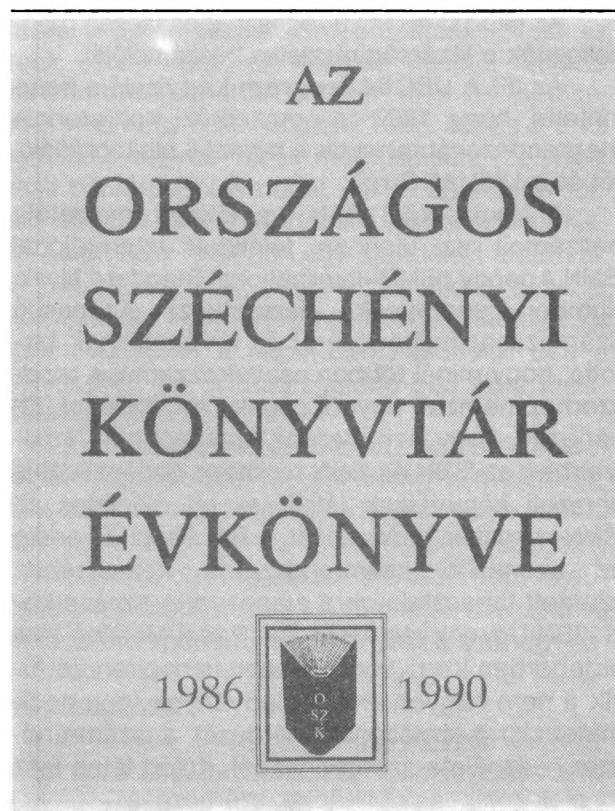
előkészítve, „rögtönzött” volt, ennek ellenére az Egyetemi Könyvtár munkatársai a legnagyobb készséggel segítettek az engedély megszerzésében és az első tájékozódásban. Az Ukrán Tudományos Akadémia lemergi könyvtáráról érdemes tudni, hogy három nagy gyűjteményen alapszik: a 19. század elején létrehozott híres Ossolineumon, ill. az ennél későbbi Narodnij Dom (Nemzeti Ház) és a Sevcsenko Tudományos Társaság könyvtárán. (A lengyel alapítású Ossolineumnak csak egy része maradt Lembergben, zöme Wroclawba került.) Az Akadémiai Könyvtár őrzi még a Bazilita rend egykori könyvtárát és a volt Teológiai Akadémiai Könyvtárat is. Az elmúlt években még egy osztrákok által létrehozott, kitűnő német anyagot tartalmazó fiókkönyvtárral, lerakattal is gyarapodott. Az Akadémiai Könyvtár állománya tehát igen jól feltárt: az egykori állományrészeket már nem különböztetik meg, legalábbis az olvasól katalógusban nem, csak nyelvek szerint: cirill és latin betűs katalógusból lehet tájékozódni. S ami egy bibliográfus számára külön öröm: a régi könyvekről nemcsak alfabetikus és szakkatalógussal rendelkeznek, hanem földrajzi és kronológikus katalógussal is. A földrajzi katalógust megtekintve rögtön a „Budán”, „Budapest” elválasztólap tűnt a szemembe, de ez a kitűnő katalógus természetesen más magyarországi városneveket is tartalmazott: nagyrészt felvidéki városokét (Nagyszombat, Pozsony, Kassa) mai szlovák névalakkal, de előfordultak délebbre fekvő magyarországi városok, így Eger, Debrecen, Pécs, Temesvár neve is. A könyvtár munkatársai által nagy fáradsággal létrehozott földrajzi katalógusra támaszkodva egy nap alatt el lehetett végezni az egyébként több hónapig is eltartó munkát, a lemergi Akadémiai Könyvtárban őrzött összes, 1801 előtti magyarországi könyv adatának ki-gyűjtését. A hatvan lapnyi jegyzék most vár bibliográfiai értékelésre. Ilyen nagyszámú adatnál szinte biztos, hogy eddig ismeretlen kiadások szépszámmal felbukkannak, s így örvendetesen tovább gyarapíthatjuk a 17–18. században Magyarországon kinyomtatott művek eddig ismertté vált tételszámát. (Csak érdekességképpen: a mai Ukrajna területén 1800-ig valamivel több mint négyezer nyomtatvány jelent meg, ez a szám Magyarországon mintegy harminckétezer.) Valószínű, hogy magyarországi szerzők külföldön megjelent művelvel kapcsolatos (ún. RMK-III.) anyaggyűjtés is nagy haszonnal járna a jövőben, hiszen a lemergi Akadémiai Könyvtár régi könyvállománya nagyon gazdag lpcsel, wittenbergi, bécsi, németalföldi kiadású nyomtatvá-

nyokban, tehát olyan városok nyomtatványalban, ahol a századok során magyarországi szerzőktől is számos munka megjelent.

Az ukrainai kutatóúttal kapcsolatban érdemes megjegyezni: egyetlen Ukrajnába utazó sem boldogulhat orosz nyelvismeret nélkül. Még Kárpátalján is szükség van rá, ahol többnyire akad magyarul beszélő segítőkész ember, Lembergben pedig annál inkább, ahol magyarok nem élnek, s a nyugati nyelvek ismeretét inkább csak a most tanuló egyetemistáktól lehet várni. Ehhez képest igazán meglepő, hogy még Lembergben is látni magyar feliratokat a könyvesbolttól a fagyaltozóig. A város szép templomairól, műemlékeiről híres, nagykiterjedésű történelmi városmagját gondos munkával szépen rendbehozták. Az utóbbi évek változásait jól jelzi, hogy a városban az ortodox templomok száma nagyon megfogyatkozott, az impozáns, még a Monarchiabeli operaépület elé állított Leninszobornak csak hült helye van, a Szabadság sugárúton a központi helyen már Sevcsenko-szobor áll, s a Lenin-múzeumot Ukrán Nemzeti Múzeummá alakították át.

Pavercsik Ilona

MEGJELENT

MEGJELENT

Mi újság a nemzetközi szabványosításban?

Az ISO TC 46 Advisory Group és a SC 9 (Nemzetközi Szabványügyi Szervezet Tanácsadó Testülete és a 9-es Albizottság a Dokumentumok megjelenítése, azonosítása és leírása) éves ülését 1994 májusában Stockholmban tartotta.

A Tanácsadó Testület áttekintette valamennyi Szakbizottság tevékenységével kapcsolatos írásos észrevételeket, az előző évek ülésein megfogalmazott ajánlások bevezetését és a következő év feladatait.

A legtöbb tennivaló a „**Nyelvek nevének három karakteres kódja**” területén lesz, mert arra a meggyőződésre jutottak, hogy a felmerült problémák alapvetően a „kód” és a „megjelenítés” eltérő értelmezéséből erednek. Két külön szabvány megoldaná a kérdést mind a számítógépes kódkezelés, mind a felhasználók számára történő megjelenítés terén. Ezért újabb tervezet kidolgozásáról döntöttek.

Megvitaták a **transzliteráció és a terminológia** területén felmerült kérdéseket, s azt ajánlották, hogy a következő ülésig tekintsék át a felhasználói követelményeket és az alapelvek megváltoztatására beérkezett észrevételeket.

Az ISO TC 46 SC 9 egésznapos ülésén meghallgatták a titkárság részletes beszámolóját.

Az **IFLA UBCIM Program** képviselője bejelentette, hogy 1997-re nemzetközi konferencia megrendezését tervezik a nemzeti bibliográfiákról és a UNIMARC-ról.

A Nemzetközi ISBN Ügynökség Igazgatója beszámolt az újonnan felállított International ISMN Agency (ISMN=International Standard Music Number=Zeneművek Nemzetközi Azonosító Számozása) működéséről és kívánatosnak tartotta, hogy minél többen csatlakozzanak a rendszerhez nemzeti ügynökségek felállításával. Elhangzott, hogy azokban az országokban, amelyekben az ISBN és ISSN rendszer gondozását is nemzeti könyvtárak látják el, ott ajánlatos az ISMN rendszer gondozását is felvállalni az eddig az azonosító számrendszerek kezelésében szerzett tapasztalatokra alapozva. A Nemzetközi ISBN Ügynökség 1994. évi Panel Meeting-jére októberben kerül sor Berlinben, s napirendre tűzik a nem hagyományos kiadványok (non book materials) kezelésének kérdését a számrendszer használata szempontjából. Külön téma lesz az elektronikus publikációk számozása.

A megvitatásra benyújtott dokumentumokkal kapcsolatban az alábbi határozatok születtek:

ISO/DIS 4 – Information and documentation – Rules for the abbreviation of title words and titles of publications (**A címekben előforduló szavaknak és a címeknek rövidítési szabályai**). Az ülésen elfogadott szövegmódosítások végrehajtása után megjelenhet a szabvány 3. kiadása.

ISO/DIS 999 – Information and documentation – Guidelines for content, organization and presentation of indexes (**Útmutató az indexek tartalmához, szerkezetéhez és megjelenítéséhez**). Az ülésen megfogalmazott szövegmódosítások végrehajtása után megjelenhet a szabvány 2. kiadása.

ISO/CD 3297 – Information and documentation – International standard serial numbering (ISSN) (**Időszaki kiadványok nemzetközi azonosító számozása**). Az ülésen elfogadott szövegmódosítások végrehajtása után szavazásra bocsátják az anyagot.

Revision of ISO 5982:1982 – Documentation – Presentation of scientific and technical reports (**Tudományos és műszaki jelentések megjelenítése**). Körözzenek felkérő levelet, hogy új témavezetőt találjanak a revíziós munkához.

Revision of ISO 8: 1977 – Documentation – Presentation of periodicals (**Periodikumok megjelenítése**). Felkérlik a téma vezetőjét, hogy módosítsa a szöveget a beérkezett hozzászólásoknak megfelelően, 1994 októberi határidőre. Ezután a titkárság bizottsági tervezetként körözni fogja az anyagot újabb hozzászólásokra.

Registration Authority for ISO 10444 – Information and documentation – International standard technical report number (ISRN) (**Kutatási jelentések nemzetközi azonosító száma**). Javasolják, hogy a Fachinformationszentrum-ot (Karlsruhe) nevezzék ki a szabvány regisztrációs testületévé és a TC 46 titkársága tegye meg a szükséges lépéseket a jelölés benyújtására az ISO Council-hoz.

Az elektronikus dokumentumok számára és jelentőségének növekedése indokolja, hogy a SC 9 foglalkozzon ezek szabványosítási kérdéseivel a feladatkörébe tartozó területeken.

Bejelentették, hogy az ISO TC 46 plenáris üléssel is egybekötött tanácskozását 1995-ben Ottawában (Kanada) tartják május 8. és 12. között.

*Berke Barnabásné
az ISO TC 46 Advisory Group tagja*

Az OSZK vándorkiállítása Stuttgartban

Az Országos Széchényi Könyvtár vándorkiállítását a Collegium Hungaricum segítségével Grazból Stuttgartba vitték. Stuttgartban Kalász Mártonnak sikerült megszervezni, hogy a Stuttgarti Egyetemi Könyvtár – egy kiállítását a tervezett időpontnál előbb lebontva – fogadja az OSZK kiállítást. Az alábbiakban az 1994. május 18-i megnyitón elhangzott beszédeket közöljük.

Jürgen Hering könyvtárigazgató üdvözlőbeszéde „A Magyar Nemzeti Könyvtár Budapest” c. kiállítás megnyitóján a stuttgarti Egyetemi Könyvtárban 1995. május 18-án:

Igen Tisztelt Kalász Igazgató Úr, tisztelt Kalász Nagyságos Asszony, Igen tisztelt Erdődy Csilla Asszony – a bonni magyar nagykövet felesége,

Igen Tisztelt Pajor Ildikó Asszony, Kedves Poprády Kolléga Úr,

Kedves Hölgyeim és Uraim!

Szeretettel üdvözlöm Önöket az Egyetemi Könyvtárban egy olyan kiállítás megnyitása alkalmából, amely Prága (Magyar Kulturális Intézet) Bécs (Collegium Hungaricum) és utoljára a stájer főváros, Graz után Németországban elsőként mutatja be a Széchényi Könyvtárat, amely a magyar nemzeti könyvtár. Ez a dokumentáció azután tovább vándorol: először Olaszországba, Angliába és esetleg az USA-ba is.

A Magyar Köztársaság 1991 óta Stuttgartban működő Kulturális és Informatikai Centruma igazgatójának, Kalász Úrnak azon javaslatát, hogy ennek a kiállításnak az Egyetemi Könyvtár adjon otthont, több okból is szívesen fogadtam.

Az egyik ok az volt, hogy ebben a házban már bemutattunk egy szép kiállítást 1991 áprilisában és májusában „Bauhaus-fotografusok Magyarországról” címmel, amelynek igen jó visszhangja volt. Egyébként már három évvel azelőtt kapcsolatunk volt Magyarországgal, amikor a Magyar Könyvkiadók Egyesületével és a Messe- und Ausstellungs-GmbH des Börsenvereins-szel közösen „Könyvek Magyarországról” címmel tartottunk nagyszabású bemutatót. Ez 1988 februárjában volt. És ha ezt a három éves ritmust követni kívánjuk, akkor ismét esedékesé vált egy kiállítás.

A következő ok, hogy házunknak számos kapcsolata van magyar könyvtárakkal, külön-

sen Budapesten. Cserekapcsolatunk van az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtárral, a Műszaki Egyetem Könyvtárával (igazgatója néhány évvel ezelőtt egy egész hetet töltött el Stuttgartban) és a nemzeti könyvtárral. Ezenkívül szoros kapcsolatban állunk a Magyar Könyvtárosok Egyesületével, melynek képviselőit rendszeresen meghívjuk német szakmai rendezvényekre és a mi is részt vettünk számos vándorgyűlésen. Így találkozhattam magyar kollégákkal 1978-ban Szolnokon és 1988-ban Szekszárdon és ugyanúgy Keszthelyen a Balatonnál 1989-ben, ahol előadást tartottam a retrospektív konverzióról. Ez egyébként az a jelentőségteljes 1989-es esztendő volt, amikor a határok átjárhatókká váltak, ill. a magyarok átjárhatóvá tették őket, aminek hatására Európában nagy változások következtek be, gondolok itt nem utolsósorban a német újraegyesítésre.

És a harmadik oka, hogy ennek a kiállításnak a javaslatát oly szívesen fogadtam, az a szinte már személyes kapcsolat, amely a nemzeti könyvtárhoz és jelenlegi főigazgatójához, Poprády úrhoz fűz, aki egyébként ezen a héten kapta meg főigazgatói megbízatását. Vele az évek során nemcsak számos külföldi rendezvényen találkozhattam, hanem arra is lehetőségem volt, hogy részt vegyek 1985. április 2-án a nemzeti könyvtár újbóli megnyitására, melyre a pesti belvárosból a budai Vár F. Épületébe történt átköltözés után került sor. Akkor a Max-Kade-Alapítvány nevében egy ajándékot adtam át, a „Weiskunig”-nak, vagyis I. Miksa császár életrajzának kétkötetes faksimile kiadását és éppen ezekben a napokban hallottunk újra a „Weiskunig”-ról, a Staatsgalerie-ben lévő kiállítás alkalmából.

Szívesen emlékezem vissza az 1985-ös budapesti utazásomra: még szükség volt vízumra, de a határátkelés Magyarországon mégis sokkal könnyebb volt, mint a többi keleti országban. Emlékszem, hogy legelőször a Gellért hegyre autóztam fel, mert onnan – 115 méter magasan a Duna felett – pompás kilátás nyílik a Várnegyedre és a Dunára 8 hídjával, amelyek Pestet Budával összekötik.

Látni kell a Várnegyedről készült fotókat, hogy értékelni tudjuk azt a teljesítményt amit Magyarország az újjáépítés során nyújtott. Az 1944/45-ös háborús cselekmények következtében a Budai Várpalota teljesen kiegégett. A restau-

rátorok kitaró munkájára volt szükség ahhoz, hogy feltárják annak a legendás várnak a maradványait, amelyet IV. Béla király építtetett a tájárjárás után a 13. században. Gondoljunk ennek a várnak a virágkorára a 15. század második felében Corvin Mátvás király uralkodása idején, aki az első egyetemet és az első nyomdát alapította Budán. Eszünkbe jut a híres Bibliotheca Corviniána, a nemzeti könyvtár alapja. Corvin Mátvás halála után megsemmisült a palota és felbomlott az ország, a könyvtár pedig szétszóródott a szélrózsa minden irányában. Százhetvenhármát ezekből a Corvinákból azóta újra megtaláltak, közülük 43 Magyarországon és ebből 32 a nemzeti könyvtárban lelhető fel.

1985-ben a királyi palotába költözött a könyvtár, azt követően, hogy a Budapesti Történelmi Múzeum és a Nemzeti Galéria már ott nyert elhelyezést. Noha erről a költözésről a kormány már 1959-ben döntést hozott, a végrehajtásra 16 évig kellett várni. Ekkora horderejű vállalkozásoknál ez nem rendkívüli dolog, Németországban is hasonlóan hosszú a tervezés időszaka, ha nemzeti könyvtárakról van szó.

Ezen a kiállításon, s bizonyára Poprády úrtól is sokat megtudunk erről az Impozáns 110 m hosszú és 45 méter széles épületkomplexumról, amelyben az olvasói és szolgálati terek 8 emeletet foglalnak el, valamint ennek a könyvtárnak rendkívül gazdag gyűjteményeiről, melyben már kéreken 2,5 millió kötet könyv található.

A könyvtár belső tereinek kialakításakor nem takarékoskodtak az építők. Emlékszem a márványba öltöztetett lépcsőházra, ahol egyébként az avatóünnepség zajlott a könyvtár kamarakórusának közeműködésével és amelyet egyes munkatársak tiszteletlenül 'uszodának' neveztek. Emlékeztem szerint katalógusokat is láttam, az ún. müncheni katalógus részelt, amelyet a 19. században a Bayerische Staatsbibliothek példáját követve kezdtek szerkeszteni.

Hölgyeim és Uraim! Széchenyi Ferencről sajnálatos módon általában nem sokat tudhatunk meg a lexikonokból, pedig sokat utazó, rendkívül művelt ember volt. Tagja volt a göttingeni Királyi Tudományos Akadémiának és egyben a budapesti Nemzeti Múzeum megalapítója is. 15.000 kötet könyvet és 2.000 kéziratot tartalmazó könyvtárát 1802-ben a nemzetnek adományozta, és ezzel lerakta a nemzeti könyvtár alapjait. Valószínűleg azért nem lehet róla olyan sokat olvasni, mert három fia közül az egyik, a legnagyobb magyar, Széchenyi István, a Magyar Tudományos Akadémia alapítója, a Duna-szabályozás kezdeményezője és a Lánchíd építtetője

ismertségét és hatását tekintve túlszárnyalta apját. Ez a kiállítás valamennyire helyrebillenti az egyensúlyt.

Házunkban június 10-ig lehet ezt a példaszzerűen válogatott kollekciót megtekinteni, mégpedig naponta 8.30 - 20.00 óráig (nem 10.00 - 18.00 óráig, ahogy ez a meghívóban áll. Kalász igazgató úr munkatársai itt egy kicsit megrövidítettek bennünket, kárpótlásul viszont doktori címhez segítettek engem).

Igen tisztelt Hölgyeim és Uraim! Legyen szabad köszönetet mondanom mindenkinek, aki hozzájárult ennek a kiállításnak a megnyitásához,

– Kalász igazgató úrnak és munkatársainak,

– Pajor Ildikó asszonynak, aki nemcsak az itteni munkálatokat felügyelte, hanem egyike azoknak, akik Budapesten megtervezték ezt a dokumentációt,

– Poprády Géza úrnak, aki egyenesen Budapestről jött hozzánk, hogy részt vehessen ezen a megnyitón és beszéljen hozzánk,

– és végül kollégámnak és munkatársamnak, Sczech könyvtári tanácsos úrnak, aki kapcsolatot teremtett a kulturális intézettel és felelőse volt a házban zajló kiállítási előkészületeknek.

Megköszönöm figyelmüket és legyen szabad továbbadnom a szót Poprády főigazgató úrnak.

Igazgató Úr!

Hölgyeim és Uraim!

Mindenekelőtt szeretnék köszönetet mondani a bécsi Collegium Hungaricumnak, a stuttgarti Magyar Intézetnek, személy szerint Kalász Márton igazgató úrnak és a Stuttgarti Egyetemi Könyvtárnak, személy szerint Jürgen Hering igazgató úrnak, hogy az Országos Széchenyi Könyvtár vándorkiállítását itt bemutathatjuk.

Két éve, 1992-ben ünnepelte az Országos Széchenyi Könyvtár alapításának 190. évfordulóját. Ebből az alkalomból egy reprezentatív kiállítás keretében mutattuk be a könyvtár történetét, állományának kincseit és mai szolgáltatásait. A kiállításnak szép sikere volt, és arra gondoltunk: jó lenne ezt a kiállítást egy vándorkiállítás keretében összefoglalni. Miután az OTP Banktól e célra támogatást kaptunk, meg tudtuk valósítani elképzelésünket. Eredménye itt látható.

A magyar nemzeti könyvtárat gróf Széchenyi Ferenc alapította 1802-ben, amikor értékes

gyűjteményét a magyar nemzetnek adományozta. A ő tiszteletére hívják a magyar nemzeti könyvtárat Országos Széchényi Könyvtárnak. A nemzeti könyvtár legfontosabb feladata – mint minden könyvtárnak – a patriotikum dokumentumok gyűjtése, feldogozása és megőrzése a jövő nemzedék számára. Esetünkben ez a hungarikum dokumentumokat jelenti. Hungarikumnak számítanak – röviden összefoglalva – a Magyarország területén publikált dokumentumok, bárhol a világon magyar nyelven publikált dokumentumok és a Magyarországon kívül, idegen nyelven megjelent magyar vonatkozású dokumentumok. Ez utóbbiaknak itt különös fontosságuk van.

Azt szoktuk mondani, hogy a nemzeti könyvtár az ország emlékezet, naplója. Ez az emlékezet ma több mint 7 millió könyvtári egységet jelent, ebből közel 2,5 millió kötet könyv és bekötött folyóirat. Évente 25.000 beiratkozott olvasónk van, ezeknek fele egyetemi és főiskolai hallgató. Így, noha mi nem vagyunk egyetemi könyvtár, gyakorlatilag az Országos Széchényi Könyvtár a legnagyobb egyetemi könyvtár Magyarországon.

Vándorkiállításunknak Prága, Bécs és Graz után Stuttgart a negyedik állomása. Két ok miatt örvendetes, hogy ezt a kiállítást itt bemutatjuk. Az első a hagyományosan jó magyar-német könyvtárosi kapcsolatokon alapszik. A német – nyugat-német – könyvtárosok, osztrák

kollégáikkal együtt, már jóval a vasfüggöny lebontása előtt megtalálták azokat a kiskapukat a vasfüggönyön, amelyen segítségükkel a magyar könyvtárosok közlekedhettek, kapcsolatokat építhettek Nyugat-Európával. Számunkra akkor ezek nagyon fontos baráti és szakmai kapcsolatok voltak, és erről ma sem szabad megfeledkeznünk. A kiállításnak helyet adó Stuttgarter Egyetemi Könyvtár igazgatója, Jürgen Hering úr is azok közé tartozik, akik nagyon sokat tettek a magyar-német könyvtárosi kapcsolatok kiépítéséért és fejlesztéséért. A másik ok, amiért örülök, hogy Stuttgartban mutathatjuk be könyvtárunk vándorkiállítását, az a tény, hogy Stuttgart annak a szövetségi államnak, Baden-Württembergnek a fővárosa, ahol sok magyarországi német, Ungardeutsch él. Németek, akik és akiknek az ősei évszázadokon át Magyarországon éltek, és akiket a második világháború után elűztek otthonaikból, és itt Stuttgart környékén találtak új otthonra. A magyarországi németekre vonatkozó publikációk is a hungarikum dokumentumok közé, így az Országos Széchényi Könyvtár gyűjtőkörébe tartoznak. Örülök, hogy az Ungardeutschok képviselőit is köszönhetem körünkben.

Hölgyeim és Uraim!

Kérem, fogadják érdeklődéssel kiállításunkat. Köszönöm figyelmüket

Poprády Géza

*

Lezárult az NPA fejlesztését támogató OMFB mecenatúra pályázat

Az 1991 – 1994 között érvényes OMFB pályázat célkitűzéseit az alábbiak szerint teljesítette a Nemzeti Periodika Adatbázis Szerkesztősége:

1993-ban, illetve 1994-ben két CD-ROM adatbázist, valamint egy mikrofilmes lelőhelyjegyzéket jelentettünk meg, az országos IIF szolgáltatás számára átadtuk az új rekordokkal bővített adatbázist (a 3 éves növekmény mintegy 6000 bibliográfiai és 300 000 állomány adat). Kiepült és kifogástalanul működik az NPA lokális hálózata. Az NPA gyarapodásán túlmenően a rendelkezésre álló összegből az OSZK 2 db 600 Mb Winchesterrel, 1 db multimédia PC-vel, 1 db fax-szerverrel és néhány hálózati eszközzel gyarapodott. Szoftver oldalról ebből az összeg-

ből finanszíroztuk az OSZK hálózati Novell rendszerét, az adatbázis rendszeres felújítását, valamint az NPA hazatelepítésének költségeit.

Ez év júniusában – a NEKTÁR Szakbizottság március 7-i döntése értelmében – hazatelepítettük az NPA adatbázisát a külső számítóközpontból. Ettől kezdve a lokális hálózaton folyik az adatbevitel. Az Arcanum Databases céggel kötött megállapodás értelmében elkészültek az új szerkezetű és formájú állomány-visszaigazoló listák, amelyeket még májusban kiküldtünk, és azóta folyamatosan kapunk vissza. A microISIS rendszerbe a betöltés, illetve az NPA Szerkesztőség kívánalmainak megfelelő visszakeresési lehetőségek biztosítása sikeres volt.

Tószegi Zsuzsanna

Jó híreim vannak! ISSN-OSIRIS adatbázis az étlapon!

Már három éve annak, hogy e fórum hasábjain közhírré tettem egy OSIRIS névre hallgató szoftver megérkezését. Egy olyan, micro-ISIS alapú adatbáziskezelő rendszert vett akkor birtokba a Magyar ISSN (akkori nevén: ISDS) Nemzeti Központ, mely az ISSN hálózat számára, az adatbevitel és bejelentés megkönnyítésére készült. A cél az volt, hogy a kis- és középméretű nemzeti központok, amelyek országunk időszaki kiadvány termését dolgozzák fel és jelentik a párizsi nemzetközi adatbázisba, lehetőséget kapjanak saját adatbázisuk birtoklására és kezelésére, egyúttal biztosítva a rekordok ellenőrzésének és az adatok továbbításának automatizálását. 1993 végére 12 központban került installálásra a program, és további központok várják az igényeikhez és műszaki adottságaikhoz igazodó programverzió elkészülését.

A műszaki fejlődés eredményeképpen egyre nagyobb méretű adatbázisok kezelése válik lehetővé, amit most már a szoftver hálózatos alkalmazhatósága is elősegít. Erről az újdonságról szeretnék ezúton beszámolni a kollégáknak. Örömmel adom most hírül, hogy a Magyar ISSN Nemzeti Központ elsőként vette birtokba a hálózatos verziót, és előnyeit nemcsak saját munkájában kamatoztatja, hanem élve a lehetőséggel, a könyvtári hálózat felhasználói számára is lekérdezhetővé tette az általa épített adatbázist.

Ha tehát valaki bekapcsolja munkaállomását, és az „ISIS + CD-ROM adatbázisok” szolgáltatásait választja, könnyen előfordulhat, hogy a NEKTÁR rendszer menüje felkínálja az „ISSN-OSIRIS adatbázis” választásának lehetőségét. Ha mégsem, akkor forduljon bizalommal a Számítástechnika-alkalmazási osztályon Pellei Jenőhöz, aki készséggel áll a felhasználók rendelkezésére, és pillanatok alatt felírja az érintett munkaállomás „étlapjára” az új elérési lehetőséget (a felhasználót azonosító jelszó ismeretében). Az adatbázist kezelő szoftver nyelve angol – magyar nyelvű útmutatót a Magyar ISSN Nemzeti Központban lehet kérni (413. szoba).

Kedvcsinálónak néhány adat az adatbázisról: csaknem 14 ezer rekordot tartalmaz, a Magyarországon megjelent, vagy megjelenő, ISSN-nel azonosított időszak kiadványok (periodikumok, sorozatok, konferenciakiadványok) legfontosabb, azonosító adataival. Az ISSN számok kiutalása és nyilvántartásbavétele Magyarországon 1976 óta folyik, de ennél korábban megjelent időszak kiadványok is előfordulhatnak az adatbázisban, ha más címekkel való kapcsolat miatt, vagy a nemzetközi rendszeren keresztül érkező kérésre feldolgozásra kerültek.

Jó étvágyat az étlaphoz! Azaz... Jó böngészést kívánok!

*Gazdag Tiborné
Magyar ISSN Nemzeti Központ*

*

Köszöntő Széchényi-emléknapon Gál Júlia laudatioja

Kedves Ilona! Tisztelt Kollégák!

Mindenekelőtt nagy örömmel és sok szeretettel gratulálok a kitüntetéshez, a Széchényi Ferenc emlékéremhez, ami – azt hiszem, mindnyájunk nevében mondhatom –, ez alkalommal is méltó gazdára talált.

Annál kevésbé érzem méltónak személyemet e laudatio megtartására. Kérem a hallgatóságot, tekintsen el közvetlen beosztott mivoltomtól, hiszen én is csak azzal az indoklással tartottam elképzelhetőnek e megtisztelő – és elháríthatatlan – feladat megoldását, hogy személyemben olyan kollégára esett a választás, aki Kovács Ilonának a hungarika-kutatás terén kifejtett tevékenységét és pályájának kiteljesedését közvetlen közelből szemlélheti.

Ha vázlatosan áttekintjük Kovács Ilona életútját, egyértelműnek látszik, hogy a könyvtári pályára, majd ezen belül mai tevékenységi területére a sors predesztinálta.

Családi indíttatásból végezte el az ELTE Bölcsészettudományi Karának könyvtár-magyar szakát, ahol 1961-ben Summa cum laude diplomával végzett.

A pályát a Magyar Tudományos Akadémia Nemzetközi Csere Osztályán kezdte, majd 1962 januárjában került az Országos Széchényi Könyvtár Katalogizáló Osztályára. Itt először címléíró, majd a katalógus-rekonstrukciós munkák résztvevője.

1972-től a katalogizálók osztályvezető-helyettese, majd vezetője.

1971-től rendszeresen vett részt nemzetközi konferenciákon, bekapcsolódva a könyvtári munka nemzetközi szabványosításába. Magyarország nevében ő végezte a nemzetközi és a magyar ISBD/M szabvány összehasonlító elemzését.

1976-tól folyamatosan részt vett a nemzetközi szabványok magyarországi adaptációjában és a magyar szabványok kidolgozásában. A kérdésről több tanulmánya jelent meg és előadásokat is tartott.

Katalogizáló korszakából hadd idézzem egykori főnöke – ma is munkatársa –, Dr. Faragó Lászlóné szavait:

„Az első perctől az a vélemény alakult ki róla, hogy hallatlanul szerény, lelkiismeretes. Emberi magatartása mindig mély kulturáltsággal párosult. Egészen fiatal kora óta az összefüggések felismerése jellemezte. Mindig a nagy egészbe illesztette a részfeladatokat. Nagyon fogékony volt az új iránt. Egész munkáját az elmélet és gyakorlat egysége jellemezte. Amit elméletben helyesnek tartott, azt az akadályok ellenére is megvalósította a gyakorlatban. Kitartott a dolgok mellett akkor is, amikor megnemértéssel találkozott.”

Meghatározó fordulatot hozott Kovács Ilona pályáján 1974/75-ben az ohio-i Kent State University 12 hónapos Gombocz ösztöndíja, ahol a Master of Library Science címet és diplomát szerzte meg. A könyvtári szaktárgyak mellett megismerkedett az etnikum-kutatás amerikai eredményeivel. Itt ismerte fel, hogy az amerikai magyarság kutatása rendkívül fontos feladat. Elsősorban az amerikai magyarság kulturális viszonyai, szorosabban a könyvtárak érdekelték. Hazatérve megkezdte az amerikai magyarságra vonatkozó források feldolgozását.

A téma első összefoglalásával 1980-ban a Keresztury-pályázaton 1. díjat nyert.

Kutatásai eredményét 1982-ben bölcsészdoktori disszertációban összegezte.

1983-tól a Kutatásszervezési Csoport vezetőjeként lehetőség adódott számára, hogy könyvtári tapasztalatait és kutatómunkáját közös célok érdekében hasznosítsa a hungarika-kutatás terén.

Feladatai között központi helyen szerepelt a külföldi magyarságra vonatkozó feltáró és regisztráló munka. A Hungarika Információ és Regisztráció c. kutatási téma témavezetőjeként a külföldi hungarika-irodalom számítógépes rendszerének kialakítását, a külföldi magyar könyvtári gyűjtemények számbavételét és a külföldön élő magyar személyiségek számítógépes biográfiai adattárát tervezte meg. Ekkoriban a hazai

tudománypolitikai programban a hungarika-kutatások végre megkülönböztett hangsúlyt kaptak, s a kutatási programok a Széchényi könyvtári kezdeményezést támogatásban részesítették.

1988-ban a kutatási feladatok szervezeti keretelnek biztosítására külön osztály alakult Hungarika Dokumentáció néven. Ennek osztályvezetőjeként Kovács Ilona nekiláthatott a korábban elméletben megtervezett feladatok gyakorlati megvalósításának. Mindez persze nem ment nehézségek nélkül.

A kezdetben csak a kulturális tárca erőforrásából, ill. a Magyarságkutatás c. program támogatásával létező kis csoportnak az osztállyá szervezés biztosította a működéshez szükséges alaplétszámot, egy számítógépet és a működési feltételeket, de a nagylélegzetű feladatok megoldásához adományok, pályázatok felkutatására volt szükség.

A kiadványelőállításra és online információszolgáltatásra egyaránt felhasználható két számítógépes adatbázis: a napjainkra már közel 20.000 külföldön élő prominens magyar személyiség adatait tartalmazó biográfiai index, a Hungarika Névkataszter (HUNG); valamint – a mára szintén 20.000 rekord nagyságrendű –, a külföldi hungarika-publikációk regisztrálására létrehozott integrált Információs és Bibliográfiai Adatbázis (HUN) kialakítása mellett a harmadik megvalósult elképzelés a „Hungarika-anyagot őrző külföldi könyvtárak címjegyzéke” füzetsorozat megindítása és folyamatos megjelentetése.

Mindezek közepette osztályán sikerült egy egymás megbecsülésén és az ügy szeretetén alapuló csapatszellemet, a szinte elviselhetetlen zsúfoltság ellenére is nyugodt munkalétkört kialakítani.

A korábbi tervek megvalósításával nem zárult le Kovács Ilona hungarika-feltérési koncepciója – sem térben, sem időben. A kiemelt munkákkal párhuzamosan, (ezek továbbfejlesztésén, a szolgáltatások bővítésén, a határon innen és túl tudományos és közművelődési könyvtárakkal való együttműködés lépésenkénti kiépítésén kívül), a háttérben már az újabb feladatok körvonalazódnak. Mint eddig is, összefüggésekben és távlatokban gondolkodva, már egy európai – vagy még tágabb – hungarológiai információs hálózatban való alkotó részvétel lehetőségét fontolgatja.

A csapat nevében – és a nemzeti ügy érdekében is – kívánom, hogy álmai váljanak valóra!

Engedjék meg, hogy zárszóként tolmácsoljam a vele hosszú évek óta együtt dolgozó Berke Zsuzsa üzenetét:

„Kovács Ilona kivételes könyvtáros egyéniség, aki a hosszú, munkás évek során megszerzett és felhalmozott tudást pályája csúcspontján egy fő cél érdekében mozgósította. Ez a cél a Hungarika Dokumentáció létrehozása, rendszerbe szervezése és folyamatos építése; a korszerűen feldolgozott és tárolt adatokból sokoldalú szolgáltatás nyújtása a legszélesebb felhasználói kör számára, Európán belül és kívül. Ennek a nagyszabású koncepciónak a megvalósításában épített ki – és épít folyamatosan – szakmai együttműködési kapcsolatokat hazai és külföldi munkatársakkal és intézményekkel, a szomszédos országoktól kezdve egészen Amerikáig, sőt, Ausztráliáig. Juhász Gyula Professzor Úr is nagyra becsülte és támogatta Ilona munkáját. Az Ő kívánságát is teljesítjük azzal, hogy idén Kovács Ilona kapja az Országos Széchényi Könyvtár legmagasabb kitüntetését, a Széchényi díjat.”

KOVÁCS ILONA VÁLASZA

Tisztelt Emlékezés! Kedves Kollégák!

Köszönöm.

Igaz, szívből jövő öröm ez az elismerés számomra.

Öröm, mert nemcsak nekem, hanem az ügynek

is szól, amely mindnyájunk közös ügye, a könyvtár lényege.

Ez az ügy *inspiráció és erőforrás* volt számomra pályám során.

Én gazdag *örökséget* kaptam azoktól, akik itt engem fogadtak és tanítottak, akik feladatokkal láttak el, és akik társként velem ezekben a feladatokban dolgoztak és dolgoznak.

Köszönet érte.

Ebből az örökségből szeretnék néhány gondolatot megosztani.

Harminc évvel ezelőtt *alapvető felismerés* volt számomra az, hogy a mi munkánkban a *pontot kitenni nemzeti ügy*. Itt ezen a helyen minden részlet fontos, akár arról van szó, hogy valaki egy szöveget a helyére illeszt, akár a jövőnkéről dönt. Minden részlet fontos, mert az *egész része*.

Az egész értelmezhető ennek az *intézménynek* a falain belül, ennek a *kultúrának* a határain belül, és az *egyetemes kultúra* dimenziói szerint.

Ma, amikor a kommunikáció lehetőséggel következtében és a történelem sodrásában a világ az *integráció* felé halad, különösen fontos, hogy tisztában legyünk azzal, hogyha saját kultúránkon munkálkodunk, az egyetemest építjük.

*

Belga restaurátorok készülnek a Mátyás Missale restaurálására

A brüsszeli Királyi Könyvtár egyetlen corvina restaurálásra szorul.

Az 1990-ben könyvtárunkban megrendezett nemzetközi Corvina kiállítás egyik legszebb köteteként emlékezünk a Mátyás Missaléra. A pergamenre írott, Florentin Attavante által gazdagon illusztrált kézirat nincs eredeti kötésben. Valószínűleg a 19. században átkötötték, ekkor az íveket újrafűzték.

A fűzés túl szorosra sikerült és ez káros hatással van a kéziraatra, vetemedéseket okoz és veszélyezteteti a miniatúrák épségét is.

A kódex néhány levele gyűrött és rancos, egyébként még jó állapotban van.

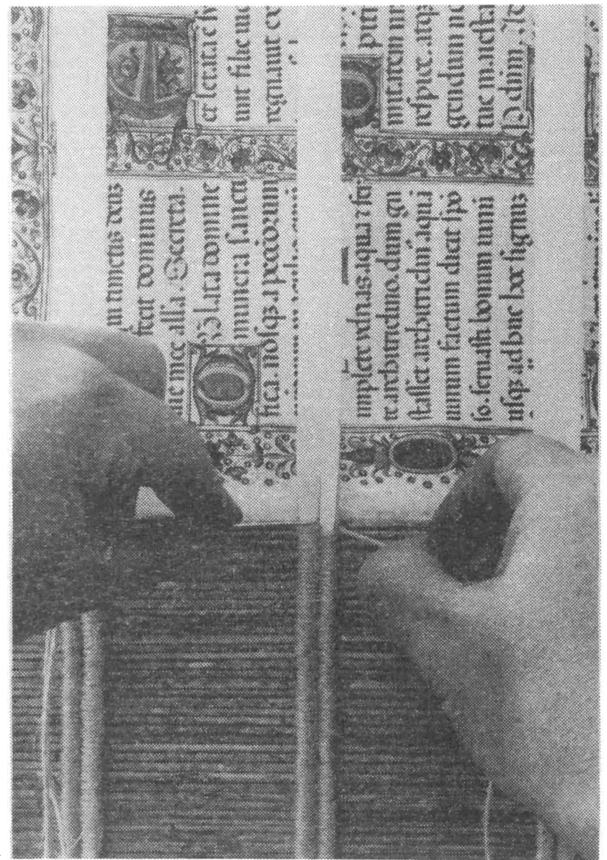
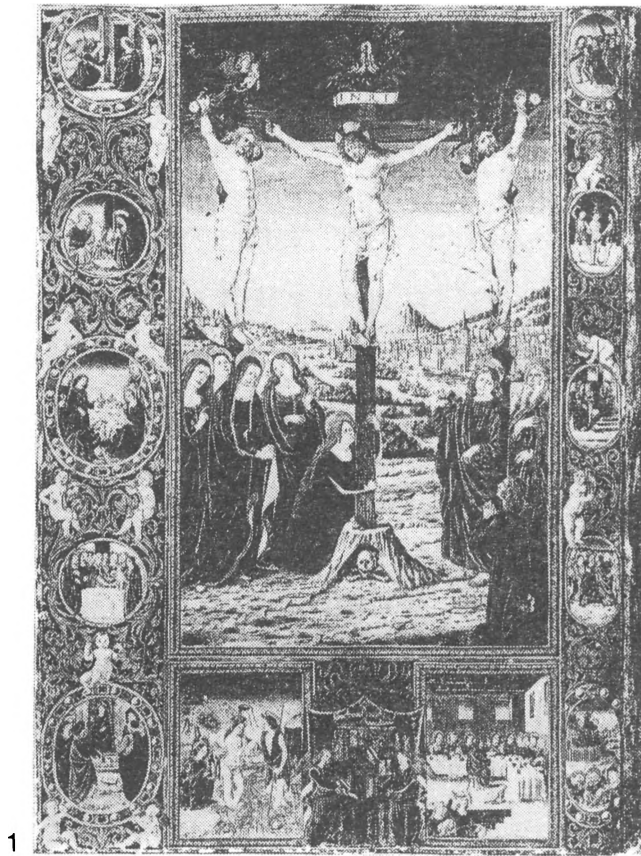
A Királyi Könyvtárnak nincs restauráló műhelye, így a kódex restaurálását egy genti műhelyre bízták. Az ott dolgozó két restaurátornak, Liewe Watteuwnek és Ann Peckstattnak van némi gyakorlata a pergamen kéziratok restaurálásában, de nem ismerik az eredeti corvina kötések szerkezetét, technikáját és stílusát. Bizonyos jelekből arra

következtettek, hogy a Mátyás Missalének eredetileg bársony borítású kötése volt. Levélben fordultak hozzánk segítségért, majd néhány napra Budapestre utaztak, hogy tanácsunkra tanulmányozzák az OSZK egyetlen bársony kötésű – műhelyünk által restaurált – corvináját. E három nap alatt megismerték a hiteles corvina eredeti kötésének szerkezeti, felépítési, stílusbeli jellegzetességeit. Megbeszéltük a helyreállítás, és az újrakötés lehetséges és tanácsolt módjait is.

Szívesen segítettünk, hiszen szívügyünk, hogy a brüsszeli corvina restaurálása szakszerűen történjék.

Néhány hónap múlva újabb hír érkezett a Mátyás Missaléről: restaurálása és újrakötése – a mellékelt 3. 4. sz. fotók tanúsága szerint – sikerrel fejeződött be. A belga restaurátor levelében a saját és a Királyi Könyvtár kéziratára vezetőjének nevében is hálás köszönetét fejezte ki az OSZK restaurátorainak segítségéért.

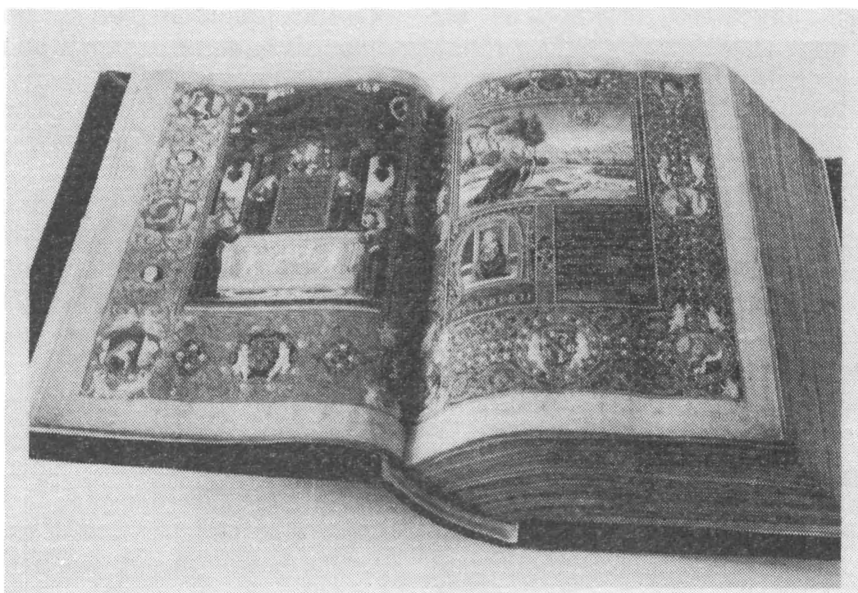
Beöthyné Kozocsa Ildikó

1. A Mátyás Missale 205. lapja a keresztfeszítést ábrázolja. Mátyás király a kép jobb alsó sarkában, Beatrix királyné a kereszt lábánál látható.

2. A Corvina bordára fűzés közben.

3. A restaurált, bordó bársonyba kötött Corvina.

3.

KIÁLLÍTÁS

Az Országos Széchényi Könyvtárban rendezett „Ember az embertelenségben” című kiállítás megnyitó ünnepsége

Pontosan nyolcvan évvel a sarajevói merénylet után, azaz 1994. június 28-án nyílt meg az Országos Széchényi Könyvtár és a Hadtörténeti Múzeum közösen rendezett kiállítása, amely az első világháborúnak kíván emléket állítani.

A kiállítás kezdeményezője az Országos Széchényi Könyvtár (akkor még Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtára) már az eseményekkel egyidőben felismerte és ehhez az egész ország segítségét kérte, hogy össze kell gyűjteni a háborúra vonatkozó minden emléket. Így került több tízezer háborús dokumentum; könyv, újság, képeslap, plakát, gyászjelentés, kotta, színlap stb. a könyvtárba. Különösen nagy értékű a mintegy 5.000 darabból álló fényképgyűjtemény, amely az elmúlt időszak alatt olyan károsodást szenvedett, hogy már-már teljes pusztulásával lehetett számolni. A könyvtár Mikrofilm-tárának sikerült több esztendei gondos és szakszerű munkával restaurálni a fényképeket és ezzel megmentették azokat az utókor számára. Ezek bemutatására most került először sor. Értésülve a kiállítás gondolatáról, a Hadtörténeti Múzeum felajánlotta részvételi szándékát a rendezésben, amit az OSZK nagy örömmel és köszö-

nettel fogadott. A közös munka következtében igen gazdag, sokféle írásos dokumentum és tárgy bemutatására nyílt így alkalom. Emellett felbecsülhetetlen értékű, hogy a Hadtörténeti Múzeum munkatársainak tudása, a kiállítás koncepciójának kidolgozása biztosította a teljes szakszerűséget.

A megnyitó ünnepséget is a két intézmény testvéri együttműködése jellemezte. A Magyar Honvédség Központi Zenekara kitűnő fúvószenével fogadta a vendégeket. Poprády Géza főigazgató üdvözlő és egyben bevezető szavai után Mécs Károly Ady: „Ember az embertelenségben” c. versét adta elő. Ezt követte Szabó István Oscar-díjas filmrendező és dr. Holló József vezérőrnagy ünnepi beszéde, melynek szövegét az alábbiakban közöljük. Elhangzott még Áprily Lajos: „Szilencium” és Babits Mihály: „Húsvét előtt” c. költeménye Mécs Károly ill. Sudár Anna-mária előadásában.

Végül a Hadtörténeti Múzeum vendégelte meg a megjelenteket, akik stílszerűen katonai csajkában fogyaszthattak igen finom, eredeti korabeli recept alapján készített gulyáslevest. A háborús ebéd teljesen békebelinek tetszett.

Spányi Balázs

Szabó István kiállítási megnyitója

Tisztelt Hölgyeim és Uraim! Az a feladatom, hogy megnyissak egy kiállítást, amely egy a mai napon, június 28-án 80 éve történt esemény következményeinek egy részéről kívánja tájékoztatni az érdeklődő közönséget. Az esemény Sarajevóban történt, Gavrilo Princip merénylet megölte Ferenc Ferdinándot és ez okot szolgáltatott a háborúra. Ferenc József a merénylet hírének vételekor hosszan hallgatott, egy sarkot figyelt szobájának mennyezetén, majd percek múltán szárnysegédje szerint azt mondta: „a gondviselő megoldotta azt, amit mi nem tudunk megoldani.”

Mikor kezdődött a XX. század, Európa és még inkább Közép-Európa népeinek tragikus

vesszőfutása, a politikai bűnözés máig tartó áradása, nem tudom. Vajon ez a nap és ez a lövés, vagy már jóval előbb megszületett politikai döntések okozták mindazt, amit mindannyian a mai napig egyéni családi tragédiákban hordozunk?

Nem vagyok történész és tudásom sem engedi meg, hogy az összefüggésekről beszéljek. Arról a 80 évről szeretnék pár szót szólni, melyet azóta megélték szüleink, akik azon a nyáron még csak gyerekek voltak és valószínűleg tátott szájjal nézték, a virágosóben frontra induló lelkes katonákat, „vesszen kutya Szerbia, Tito láncos kutyája.”

Nem elszólás, ne ijedjenek meg, hogy a felkért előadó a szörnyű, nyári melegben elvesztette történelmi, politikai tájékozódó képességét.

A találmányok, a politika, a propaganda, a társadalomszervezés, az ellátás vagy akár a haditechnika találmányai a mai napig élnek, működnek, kicsit változtatott rajtuk a technikai fejlődés, de a konzervgyártástól a művétag-gyártásig micsoda fejlődést hozott a háború, amelyet mi is élvezhetünk. A szardíniától a tubusba zárt, mélyhűtött ételekig, a szikratávírótól a dunaparti korzón sétálók mobil telefonjáig, a kvarcórától, az első fedeles repülőktől, a Werner von Braun „V2”-én át a holdrakétáig, ez mind a hadipar találmánya.

De ilyen a hadikölcsönöktől a békekölcsönig, sőt a jegyrendszerig minden. A fegyvergyártás igényére már az első világháborúban leszerelték a templomi harangokat, begyűjtötték a mozsarakat és kilincseket, „gyűjtsd a vasat és a fémét, ezzel is a békét véded.”

A tábori posta, a tábori postaszám, az előre megfogalmazott formaüdvözlő mondatok, melyeket átenged a cenzúra a frontról, a hadifogolytáborból, a munkatáborból, a koncentrációs táborból, kitelepítésből. A hadi- és propaganda-bélyegek, államfők, hadvezérek, politikusok képével, akik mind nem tudták, milyen élvezetet okozott a postahivataloknak arcukba csapni a pecsétet, megbosszulni a megaláztatást, a gőgös, a hazug, a fellengzős, önhitt szólásokat, az elnyomorodást. És mindazt csak pár krajcárért, következmények nélkül, bele a közepébe.

Aztán a hadisegélyező hivatal, a sorbaállás a kevés pénzért. A munkanélüli segély, jóvátétel, kárpótlás, áll a sor, még lehet Hölgyeim és Uralm.

Augusztai főhercegasszony, József főherceg felesége gyorssegélyt ad az özvegyeknek és árváknak. Horthy Miklós kormányzó hitvese meleg ruhát gyűjt a frontra indulóknak, a miniszterelnök felesége hadiárvákat fogad, Rákosi Mátyás a koreai háborúból menekült gyermekek között.

A fronthumor, a lövészárkok viccek, a munkatábor humor. Éjszakai őrszolgálat egy szál lapáttal. Állj vagy eláslak. A gyulyás ágyútól Róbert bácsi konyháján át, a mostani ingyen ebédig.

És a kitüntetések. A katonai Mária Terézia rend, a Vitézségi érem arany- és ezüst fokozata. Olvasom, a második zsidó törvény még kivételezettséget biztosít a kitüntetetteknek, aztán már jobb nem említeni, mert hatalmas pofon jár érte. Istenem, a munka érdemrend arany fokozatáért még egyenlőre nincsen senkinek nagyobb baja.

Hárommillió nyolcszázézer férfi harcol a fronton, csak a magyar korona területéről, az a mai Magyarország teljes lakosságának több mint egyharmada, minden harmadik ember, nincs család Magyarországon a Monarchiában, Közép-Európában, akit ne érintene a háború, fogynak a férfiak és egyre több nő kerül a frontra. Először csak a kórházvonalokra, a frontkórházba, később egyenruhát öltenek, rendőr, ÁVH-s, egyre több a rangjelzés a nőkn is.

És jönnek az emlékművek. Minden faluban egy kő- vagy bronzszobor nevekkkel, akik hősi halált haltak, utcatáblák, amelyeket azután le lehet verni, megváltoztatni, át- és átfestett múlt szerint változtatni, szobrok, amelyek ledönthetők, ha úgy kívánja az újabb és újabb hatalom.

Temetők a csatamezőkön, a hegyoldalakban, a dolomitokban. Az exhumálások százada, a hazaszállított csontok, újratemetések.

Mi történt, minek kezdete dátum szerint, ez a 80 évvel ezelőtti mai nap? Egyetlen ember élete, alig múlt 80, bármelyikünk édesapja, édesanyja, nagyszülője vagy saját maga. Mi történt vele, 1914. június 28-a óta? Ferenc József apánk háborúja óta.

Az őszirózsás forradalom, le a császárral! éljen a polgárság! éljen a köztársaság! éljen Károlyi Mihály! aztán a proletárdiktatúra, le a burzsoáziával! éljen Kun Béla! Szamuely Tibor, a Lenin fiúk, a román csapatok, Héjjas Iván, Prónai, le a kommunistákkal! Horthy Miklós, aztán a II. világháború, német csapatok, Szálasi, Endre László, aztán a szovjet csapatok, Tildy, Szakasits, Rákosi Mátyás, le a feketézőkkel, le a klérussal, le az arisztokráciával! le Rajk Lászlóval, Pálffyval, Sólyommal, 1956, le Rákosival, éljen Nagy Imre! 56. novembere, le Nagy Imrével! 57. május elsején felvonulás, éljen Kádár!

Már én emlékszem, nem a szüleim.

1970. május elsején azt mondta sóhajtván Kádárt nézve az ismert tévériporter, aki nemrég az egyik legismertebb antikádárista lett, Nagy király.

Aztán 68., 80., 89., ez összesen Ferenc József, Károlyi, Kun, Horthy, Szálasi, Tildy, Rákosi, Nagy Imre, Kádár, Antall, 10 alapvető mindent átíró rendszerváltás, rendszerek, melyek az előző rendszert bűnözők világának és a lakosságot áldozatnak, vagy bűnözők kiszolgálóinak tekintették.

Rendszerek, amelyek elvárták, hogy nemzetmentő, igazságtevő ideológiájuk zászlaja alatt álljon az ország lakossága és lelkesen vállalja az új, igaz hitet.

Lehet-e ennyit változni? Miközben fő a gulyáságúban az étel és kitüntetések osztanak. Lehet ennyi hitet változtatni? Létezik ennyi identitás? Lehet-e azonos önmagával ennyi változást elhívó állampolgár?

És, ha nem hisz, akkor cinikus, legyint, túlélni akar, csak rotyogjon a gulyáságú, jöjjön az a hadisegély, jóvátétel, kárpótlás?

Hogy őrizheti meg az élő ember önmagát? Hiszen, ami változott, a rengeteg megalázás és szenvedés közben talán csak annyi, hogy míg 1914-ben a hatalom által megalkotott ellenségképben még hitt az állampolgár, hitte hogy a rendszer ellensége az ő ellensége is, ma már senki nem hisz, mert tudja, az ellenségalkotás a hatalmon lévők pillanatnyi érdekét szolgálja, semmi mást.

Hogy őrizheti meg az élő ember önmagát?

Csak úgy, ha nem hisz senkinek sem, aki saját politikai céljai érdekében meg akarja akadályozni őt abban, hogy őszintén szembenézzen saját múltjával, saját 80 évével, hogy tudja és ezért vállalhassa is magát olyannak, amilyenné formálta az a rengeteg, szörnyű embertelen kihívás és önmaga, a szikratávíron jelentett 1914. június 28-i szarajevói merénylettől az 1994-es tömeggyilkosságok Szarajevójának, CNN TV-n való közvetítéséig.

Mert csak ennyire jutottunk. Miért még mindig Szarajevó? Mi lehet ebben a kisvárosban a titok, mágikus, bűnös erő, hogy itt nyílik meg időközönként a pokolba vezető lejárát.

Talán, mert három egymás ellen uszítható szellem három világot irányító magatartás, három másság, három kihasználható ellenségkép lehetősége él itt együtt, találkozik utcáin, nap mint nap.

Én nem tudom.

Holló József vezérőrnagy megnyitó beszéde

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

A szarajevói merénylet volt ma 80 éve, 1914. június 28-án az a szikra, amely lángba borította a világot és az emberiség eddigi történetének legnagyobb háborújához vezetett. Ez a dátum – a soha nem ünnepelt – adja a kiállítás megnyitásának s mostani ittlétünknek okát. De nemcsak a kiállítás, hanem a mi dolgunk, kötelességünk is az, hogy kegyelettel felidézzük e hírhedt nap és az ezt követő világégés kapcsán nagy- és dédszüleink alakját.

A négy esztendőn át folyó küzdelem a kortársak százmillióit nyomorította meg, emberélet-

ben milliókat, értékben milliárdokat pusztított el, addig elképzelhetetlen áldozatokat követelt minden téren. Még 1918 után is hosszú ideig éreztette hatását: elég volt rápillantani a rokkant mankójára, a végleg lerántott boltredőnyökre, a munkát keresők esdően levett kalapjára, az idegen földben nyugvók falubéli emlékfájára. Számokban kifejezhetetlen ezen túl az embereket ért trauma hatása: az egészségi, a lelki, a mentális károsodás.

A „Nagy Háború” mélyen megrázta, alapjában átformálta a túlélők világnézetét, életfelfogását: keserűséget, kiábrándultságot hagyott maga után. Világossá vált, hogy a háború alatt is nosztalgiával emlegetett, visszasóvárgott „boldog békeidők” kora örökre leáldozott.

Emlékezzünk. Emlékezzünk azokra, akik nem térhettek haza és azokra, akik túléltek. Emlékezzünk a „civilre”, aki otthon, a háországban reménykedett a mihamarabbi békében, miközben dolgozott a harcolók helyett is, sorban állt élelmiszerjegyeivel, gyűjtött és adakozott a fronton lévőknek, jótékonykodott, ápolta a sebesülteket, hadikölcsönt jegyzett, aggódott, remélt, gyászolt és várt – ember próbált maradni az embertelen körülmények dacára. Éppúgy, mint a katona, aki a harcok szünetében dohánytartó dobozt, poharat, botot farigcsált vagy éppen lőszerből „szerkesztett” vázát, karkötőt. Ezek az eméltárgyak egyéni vágyakat, érzéseket idéznek fel számunkra; a nyomtatványok nagy része a hivatalos propagandát, a kérlelhetetlen állami szigort testesíti meg. Rendelet, utalványok, plakátok, útmutatók szólnak bizarr módon az élet militarizálódásáról: színház van, de háborús színműveket játszanak, tárlatra invitálják a látogatót, de a hadviselt képzőművészekére. Gyermekekrajzokból nyílik kiállítás – témája a háború. A sör a „Hősök söre”, amit legmohóbban a pirospozsgás arcú katona kortyol; a tea legfontosabb reklámszlogenje az, hogy „tábori csomagolásban is kapható”. A falragaszokon a szemünk láttára válik a baromfiudvar drótkerítése szögesdróttá, amely viszont – a béke érdekében jegyzendő (!) hadikölcsön segítségével eltűnhet – miután felszántják a harctereket... Megrázó a vak katona és a balerina, a műkarral is kaszázó hadirokkant „plakát idillje”.

A trónörökösnek Kober Leó, a grafikus képes-rajzos „Háború ABC”-t készít. Az átlag kisdiák a Hadsegélyező Hivatal irkájából tanulhat, zsebpénzéből karácsonyi szeretetadományt pénzel és szöveget verhet a Nemzeti Áldozatkészség szobrába.

Háború van – világegés. Roppant méreteit a számtalan kitüntetés, emlékérem, jelvény, plakett is mutatja. A sebesülési érem szalagja a sebesülések számát is elárulja. Kitüntetik a háországban fáradozó civileket is. Jelvény készült az új király, IV. Károly 1916-os koronázására, karácsonyra, az Augusztá-alap javára. A hadifogoly tisztek sportversenyeit plakettek idézik fel, akárcsak a karitatív tevékenységet vagy a sebesültkereső kutyák „haditettét”.

Az I. világháború igazi hőse az egyszerű katoná volt. Az írásos feljegyzésekben csak számjegy, név, alakulat; a fényképeken azonban hús-vér ember, aki beretválnak, lovat hajt, „enyelg”, sorban áll a menázslért vagy postát bont. A háború pillanatait amatőr és hivatásos fényképészek kapták lencsevégre. Így láthatunk például képeket a katonai élelmezés kevésbé ismert területeiről (katoná-pék sütőlapáttal, katonai konyhakertészettel).

Eleink a személyes kegyeleten és visszaemlékezéseken túl intézményesen is törekedtek a „Nagy háború” emlékének megőrzésére és megörökítésére. Ezzel a szándékkal hozták létre a Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának, azaz az Országos Széchényi Könyvtárnak a Világhá-

borús gyűjteményét – és ez a szándék teremtette meg több évtizednyi próbálkozás után a Magyar Királyi Hadimúzeumot. Tudatos, célratoró és leleményesen megszervezett gyűjtésük eredményeképpen páratlan első világháborús tárgyi anyag gyűlt össze az intézményben – és bár a II. világháborúban pótolhatatlan veszteségeket szenvedett – az első világháborús kollekció ma is igen számottevő. Különösen szerencsés, hogy pontosan az a két intézmény talált egymásra a kiállítás ürügyén, amelyet annak idején az írásos és tárgyi dokumentumok gyűjtésével és őrzésével bíztak meg.

Zárójelben jegyezném meg, hogy a Hadimúzeum alapító gárdája maga is világháborús hadfiakból állt: a szerb fogságot megjárt alapítóigazgató, Aggházy Kamill éppúgy, mint például a háborús sérüléssel leszerelt Hochwárter Iván fegyvermester. Rájuk, a múzeumalapító elődök-re az általuk begyűjtött tárgyak emlékeztetnek.

Emlékezzünk. Nyolcvan esztendő telt el az első, ötvenöt év a második világméretű pusztulás kirobbantása óta. Engedjék meg végezetül, hogy én, a hivatásos katoná kívánhassam azt, hogy békében, és ne embertelenségben őrhessük meg emberségünket!

Térképek Erdélyről

Erdélyről gyakran mondták az elmúlt évszázadok során azt, hogy Kelet-Európa Svájcá. Valóban nemcsak a két hegyvidékben bővelkedő terület hangulata árasztott, áraszt némi hasonlóságot, hanem a történelem évszázadai alatt a békésen együtt élők közös hagyománya, nemkülönben a vallásszabadságról alkotott maradandó törvényeik szelleme is. Az 1568-as tordai országgyűlés kimondotta, hogy vallása miatt senkit se üldözzenek „...mindön helyökön az prédikátorok az evangéliomot prédikálják, hirdesse, kiki az ő értelmére szerint...”. Ha Európa szerte tombolt is a vallásüldözés, vagy éppen „Szent Bertalan-éjek” szegényétől pirult, Erdély volt az a sziget, ahová az üldözöttek bizalommal és a lélek békéjének megnyugtató tudatával menekülhettek. Az egymás közelében lévő templomokból egyszerre zenghetett az Úrhoz a „Te deum laudamus...”, a „Tebenned bízunk eleitől fogva...”, az „Ein feste Burg ist unser Gott...” valamint a „Gospodi pomiluj...” szövege és dallama.

Méltán írhatta 1839-ben „Hungary and Transylvania” címmel közreadott munkájában John PAGET, aki WESSELÉNYI Polixéna férjeként vált magyar patriótává a következőket: „...Milyen különös kis ország ez az Erdély! Az olvasó talán még a nevét se hallotta idáig, holott néhány évvel ezelőtt szoros szövetség fűzte Angliához. Amikor nálunk még nem is álmodtak vallásszabadságról, évenkénti parlamenti ülésekről, képviselői fizetésről és választható elöljárókról, Erdélynek már egy ünnepélyes chartában biztosította mindezt fejedelme és az osztrák császár. Ez az ország az európai civilizáció legszélén helyezkedik el, de olyan intézményekkel és jogrendszerrel rendelkezik, amilyenekre még a legfejlettebb népeket sem ítélték mind ez idáig elég érettnak uralkodók. ...”

Kiállításunkon az önálló Erdélyi Fejedelemség történetét követjük nyomon a térképek segítségével egészen 1867-ig. Erdélyről az első térképet – jelenlegi ismereteink szerint – a szá-

szok híres térítő prédikátora Johannaes HONTER készítette 1532-ben, mialatt a nyomdászat és a fametszés mesterségét tanulta Baselban. A híres kortárs Sebastian MÜNSTER így emlékezett meg barátjáról az egyik fennmaradt levelében. „Egy évtizeddel ez előtt itt tartózkodott egy Honterus nevű brassói, aki korunk minden képmezőjét felülmúlja. ...” Ám a térkép a rajta szereplő adatokkal ellentétben nem Baselban, hanem Brassóban látta meg a napvilágot, valamikor 1540 táján. Ugyanis a mappa vízjele brassói, ahogy azt elsőként BORSA Gedeon észrevette és leírta, így minden valószínűség szerint a HONTER által Brassóban alapított nyomda első kiadványainak egyikét is tisztelhetjük benne. E mappa a készítő az erdélyi szászok által lakott területeket rajzolta meg, majd az észlelt hibák, hiányosságok kijavítására adta közre HONTER a térképének a második kiadását, amelyből jelenleg csak töredékeket ismerünk. Erdélyből számos diák utazott évről-évre a különböző nyugat-európai protestáns egyetemekre, hogy tanulmányukat ott folytassák. Valószínűleg közülük bővíthette valaki azt az Erdélyt ábrázoló térképet, amely 1660 után Amsterdamban látta meg a napvilágot, s Johannes JANSSONIUS nyomdájából került ki. Címe „Nova et accurata Transylvanie descriptio”. A korábbi térképeken nem szereplő településnevek és azok írásmódja a XVII. századi protestáns helyesírás szabályait követte, s a németesen megírt helynevek között olyan nevekkel találkozhatunk, mint pl. Köpecz, Gidófalva, Györgyfalva stb.

Külön vitrinben mutatjuk be Erdély nemzeti állapotát a XVII–XVIII. századokban. A háborúk, majd a nyomukban járó egész településeket elpusztító járványok a XVI. század végétől számottevően változtatták meg Erdély nemzeti viszonyait. Példaként említhetjük meg Belső-Szolnok és Doboka megyéket, ahonnan 1603-ban az ott élő magyaroknak a 85 %-a, a szászoknak a 88 %-a, a románoknak 45 %-a tűnt el. Kiemelésre méltó Hubert JAILLOT „Principauté de Transylvanie ...” Párizsban 1696-ban kiadott mappája, amelyet még a második világháborút lezáró 1946. évi párizsi béketárgyalásoknál is felhasználtak.

1687-ben a törököket kiűző császári csapatok szállták meg a fejedelemséget, azért 12 várat át kellett adniuk a seregek téli szállására, míg ellátásukra 700 000 forintnyi adót vetettek ki Erdélyben. A megszálló csapatokkal együtt érkezett G.M. VISCONTI itáliai hadmérnök is, aki 1699-ben közreadta Erdély térképét, amelynek címe „Mappa della Transylvania,...”. E térkép

erdélyi mesterek közreműködésével metszették rézlemezbe, illetve a nyomtatásra is ott, Nagyszébenben került sor. A készítő szándéka szerint a szóbanforgó térképen a fejedelemség határait kívánta VISCONTI úgy a Török Birodalom, mind Magyarország felé rögzíteni. A térkép nyomólemezeinek különleges sorsuk volt/van. Feltehetően a megjelenés évében csak kevés számú levonat került forgalomba. Utóbb Samuel von Bruckenthal a birtokába került lemezekről készítettet másolatokat, de tudomásunk szerint még századunkban is sokszorosítottak az eredetileg 1699-ben készült nyomólemezekről!

A központi és a helyi hatalom szembenállásának következtében, – arra mintegy válaszul – időről-időre átszervezték azt, az igazgatási rendszer, amely a történelem során évszázadok alatt Erdélyben is kialakult (pl. II. JÓZSEF és FERENC JÓZSEF intézkedései). Természetes tehát, hogy a térképek, amelyek egyben a mindenkori közigazgatási változások hű tükörképei is, jó és pontos képet adnak a XVIII–XIX. századi „politikai kötélhúzás versenyének mindenkori állásáról”.

Készültek térképek Erdély természeti kincseinek bemutatásáról is. A fejedelemség területének ásványkincsei a kincstár számára a mindig biztos jövedelmet jelentették. A felszíni, illetve a felszínközeli só előfordulásokat nemcsak a rómaiak bányázták, hanem – ahogy a régészeti leletek bizonyítják – már a bronzkori ember is. Az újharmadkori vulkáni működést követő hévizes áramlások nyomán arany, ezüst és más értékes ásványkincsek, illetve különféle féldrágakövek halmozódtak fel a különböző arra alkalmas repedésekben. A Hunyad megyei Nagyág bányáiban talált és elsőként leírt különleges ásvány, a nagyágit vagy levélérc (arany-, tellúr-, ólom-szulfid) a nevét a fenti településről nyerte. De a földkérgben viszonylag ritkán előforduló tellúrt is az erdélyi aranyércben fedezte fel és írta le 1782-ben MÜLLER Ferenc.

A kiállításunkon bemutatott térképek a maguk sajátos képi eszközeivel nyomon követték mindazokat az eseményeket, amelyeknek többsége sorsfordító volt Erdély történetében. Közülük válogattunk, remélve azt, hogy kiállításunk elnyeri látogatóink és olvasóink tetszését!

Plihal Katalin

180 éve született Egressy Béni (1814 – 1851)

Egressy Béniről a legtöbb ember azt tudja csak, hogy a Szózat megzenésítője és hogy Egressy Gábor színész testvére volt. A jól sikerült Erkel-kiállítás után, amelyiken többször találkozhattunk Egressy Béni nevével, méltán vetődött fel a gondolat: ismerjük meg ezt a kiváló zeneszerzőnket is. Így került sor arra, hogy májusi emlékkiállításunkat Egressy Béni emlékének szenteljük.

Életéről röviden: 1814. április 21-én született a Borsod megyei Sajókazinon. Édesapja református lelkész volt. Tanulmányait Miskolcon és a sárospataki Református Kollégiumban végezte. Húszéves korában bátyja, Egressy Gábor nyomdokait követve Kassán színész lett. 1838-ban Itáliába ment, ahol megtanult olaszul. Majd később németül és franciául is. Így válhatott termékeny műfordítóvá. Több Erkel-operának ő írta a szövegeknyvét. Igazi hírnévre a Szózat megzenésítésvei tett szert. Részt vett az 1848-49-es szabadságharcban. Kápolnánál megsebesült. A komáromi kapituláció után visszatért a Nemzeti Színházba. Nem sokkal azután, 1851. július 17-én halt meg tüdőbajban..

Sokoldalú tehetségét különböző irányban bontakoztatta ki.

Egressy Béni mint zeneszerző

Bár író, színész és műfordító is volt, az igazi sikert Egressy Béni mint zeneszerző aratta.

1843-ban Bartay Endre színházigazgató pályadíjat tűzött ki *Vörösmarty Szózatának* megzenésítésére. A bíráló bizottság április 28-án hozta meg a döntést. A benyújtott 22 „pályaméldia” közül az első Egressy Bénié. A három májusi bemutató után, június elsején Pozsonyban is előadták a magyar színpadon. *Vahot Imre*, a Pesti Hírlap Országgyűlési tudósítója, erről a következőket írja:

„Egressy Béni jelen szerzeménye minden magyar szívét megkapó... minden magyar kebelben visszhangra talál.”

A Szózat Pozsonyból indult el országghódtó diadalútjára.

Egressy Béni számos *Petőfi-verset* is megzenésített. (A virágnak megtiltani nem lehet, Alku, Ereszkezik le a felhő, Fürdik a holdvilág stb.)

Egressy Béni részt vett az 1848. március 15-iki forradalomban, és kézhez kapván Petőfi *Nemzeti dalát*, még aznap dallamot szerzett hozzá. Ez volt a „Talpra magyar” első legnépszerűbb dallama az országban. Március 18-án a

Nemzeti Színházban „ezt énekli az összes kar-
személyzet”. (Egressy Ákos: Emlékeim az 1848-49-es szabadságharcról)

A kápolnai csatában Egressyt súlyos láblövés éri. Ekkor kerül Fekete Károly ónódi református lelkészhez, ahol *53 zsoltárhoz és 30 dicsérethez ír előjátékot és orgonakíséretet.*

Felgyógyulva '49 márciusában Komáromban jelentkezett szolgálatra. Klapka György Tábornok, a komáromi hadsereg főparancsnoka zenekari igazgatójává nevezte ki. Egressy a *Klapka-indulóval* hálálta meg a kinevezést. (Föl-föl, vitézek, a csatára...)

A szabadságharc bukása után a *Nemzeti Színház karigazgatójaként* működött.

Ezen kívül írt zongoradarabokat, melyekből egyeseket Liszt Ferenc rapszódiaiban (X. és XII.) Brahms a 15. és a 19. magyar táncában dolgozott fel.

Egressy Béni mint író

Egressy Béni nemcsak nagyszerű zeneszerző volt, hanem író is. Ő írta *több Erkel-opera* szövegeknyvét. Így az 1840-ben bemutatott *Bátori Máriáét*, Dugonits András drámája alapján, valamint a *Hunyadi László c.* operáét. Ezt eredetileg Egressy Bartay Endre színházigazgató számára írta. Az utcán azonban találkozott Erkelrel, akinek igen megtetszett a mű, elkérte és hazavitte. Így született meg Erkel nagyszerű operája, amit 1844. július 2-án játszottak először.

Ő írta a *Bánk bán* szövegeknyvét is Erkel számára. (Katona József drámája alapján.) Az opera bemutatását azonban már nem érte meg Egressy, mivel arra csak 1861-ben került sor, tíz évvel a szövegeknyv írójának halála után. Négyessy László szerint az operaelőadás nagy sikere egyrészt Erkel zenéjének, másrészt Egressy drámai hatásokban gazdag librettójának tudható be.

1851 január 10-én mutatták be Két Sobri c. népszínművét, melynek szövegét is, zenéjét is maga írta.

Egressy Béni mint színész

Bár bátyja, Gábor volt az ismert, kedvelt, ünnepezt színész, nem árt tudni, hogy a fiatalabb Egressy-fiú is működött ezen a pályán. 20 éves korában lett színész *Kassán*. A színlap tanúsága szerint a Zelmira előadásán, 1834. április 26-án „a két felvonás között táncot jár Egressy Gábor és Egressy Béni.”

A következő évben már a Budai Játékszíni Társaság tagja. 1837-ben pedig a *Pesti Magyar Nemzeti Színház* szerződötteti, s játszik a nyitó előadáson *Vörösmarty: Árpád ébredése* c. darbjában.

A *Hunyadi László* operának nemcsak szövegkönyvét írta, hanem az előadáson *Rozgonyi királyi hadnagy* szerepét is énekelte.

1848-ban *Katona Bánk bán*-jában ő az egyik *udvarnok*. Nem volt olyan nagy színész, mint bátyja, de szívesen játszott kisebb szerepekben.

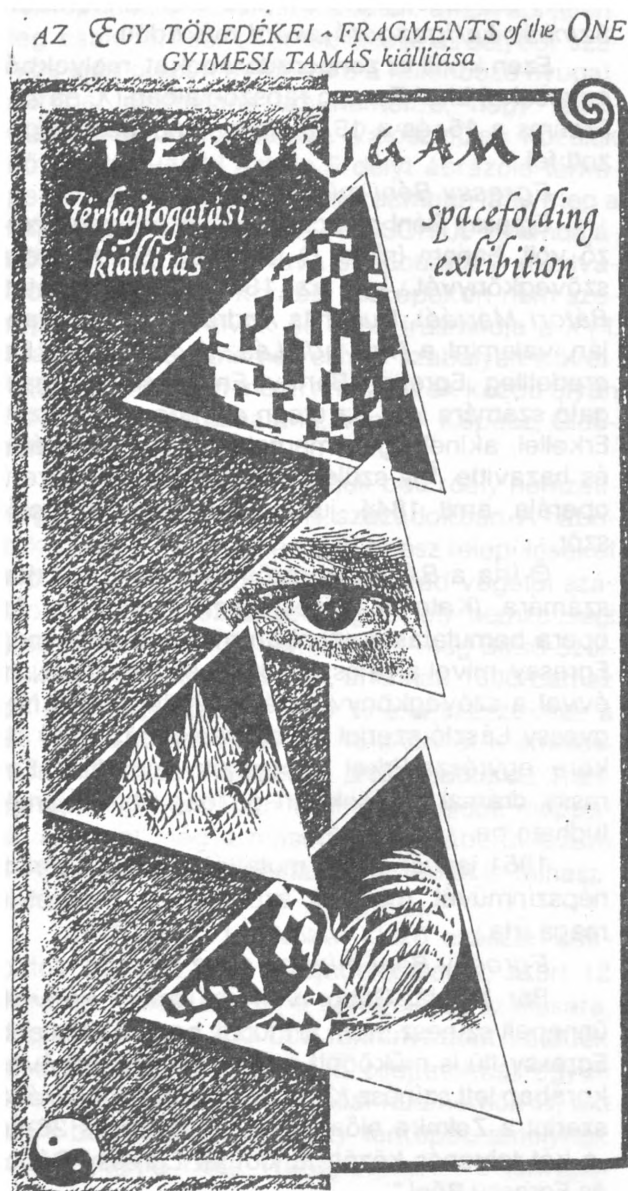
Végül meg kell említeni jelentős *műfordítói* tevékenységét. Hogy mennyire szívén viselte a

magyar színjátszás kérdését bizonyítja az is, hogy 18 operát, 27 drámát, 27 vígjátékot, 3 bohózatot, 6 népszínművet ültetett át magyar nyelvre.

Emlékkiállításunk összeállításánál nagy segítségünkre volt a Zeneműtár és a Színháztörténeti tár, ahonnan kottákat, szövegkönyveket, színlapokat és Egressy Bénit ábrázoló szép metseteket kaptunk. Köszönjük szívességüket.

Magyar nemzeti tudatunk megerősítéséhez valamelyest hozzájárult – érzésünk szerint – ennek a sokoldalú 19. századi magyar művésznek megismerése és megismertetése.

Vidovszky Ferenccné

Térorigami kiállítás

az Országos Széchényi
Könyvtárban

1994. május 2. – június 2.

A művészei ág, amivel foglalkozom sok év óta, saját fejlesztésű, szinte egyáltalán nem ismert külföldön sem. Az 'origami' (papírhajtogatás)-nak egy speciális ága ez, amit én 'térorigami'-nak neveztem el, mivel sík papírból vágás és hajtás útján változatos térformákat hozok létre – mindezt ragasztás nélkül. Ezek a gömbök, gúlák, oszlopok, betűk, számok, alakok, szimbólumok stb. formákkal, színükkel, egyedségükkel igen látványosak, újszerűek.

Angol elnevezésben 'origami architecture'-rel találkozhatunk, hisz annak az egy-két művésznek az alkotásai, akik a világ távol-keleti felén ilyenekkel foglalkoznak, inkább ismert épületek vagy általános építészeti formák kis másaira korlátozódnak, míg az általam készített alkotások bonyolultabb és összetettebb formákat mutatnak (bár pl. a Notre Dame elülső homlokzatát részletdúsan én is megalkottam évekkkel ezelőtt).

A térorigami sajátja – amellet, hogy beszélni sajnos igen nehéz róla: totálisan vizuális művészet – az, hogy szinte egy mozdulattal átalakíthatóak térformába és vissza. Szintén érdekes, hogy bár mindenki azt hiszi: az elkészítés vesz rengeteg időt igénybe, pedig épp ez a legkevesebb idő, a papíron való megtervezés tart igazán sokáig, akár hónapokig is.

A talán legsikeresebb darab a „gömb”, ennek láttán mindenki felteszi a kérdést: hogyan lehetséges egyetlen sík papírból gömböt létrehozni ragasztás nélkül? Egy másik formavariáció az „oszlopok”, mely szintén egyetlen papírból készül vágással és hajtással.

Egy másik típusú origami is helyet kap, amit jobb híján „fenyőfa-origami”-nak nevezek ideiglenesen, eredeti alapötletét egy iskolás papírfenyő készítéséből vettem s erre sokfajta formát építettem egészen az emberi arcig. Ezeknek is

sajátossága, hogy a térformából vissza lehet hajtani, össze lehet csukni sík alakzattá.

A térorigami gyakorlati felhasználhatósága sokrétű lehetőséget ígér. Színházi díszletként való alkalmazásáról már készültek tervek, de lámpabúraként, térelválasztóként, vázaborítóként, naptárként, változatos formájú dobozként és tartóként – s még megannyi módon és variációban felhasználható.

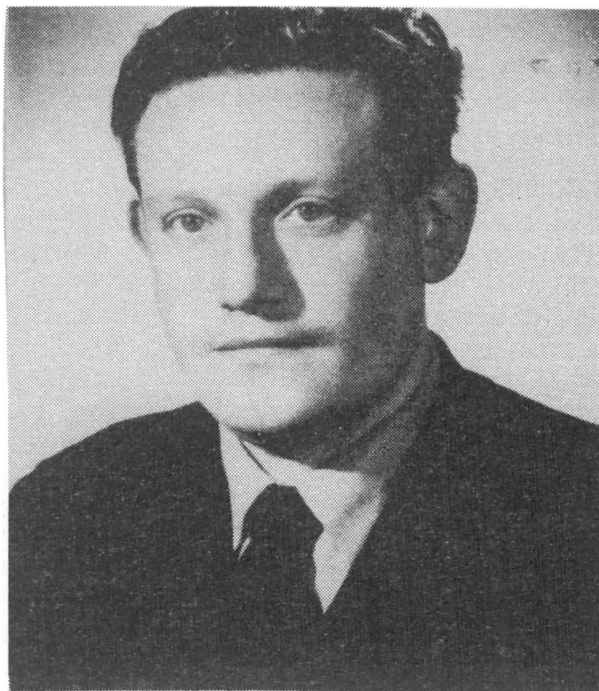
Gyimesi Tamás

MUNKATÁRSAINKRÓL

Egy tudós életpálya az OSZK-ban Fallenbüchl Zoltán 70 éves

1984. decemberében ment nyugdíjba. Régióta mondogatta „aznap, mikor az íróasztalom felviszik a várba, nyugdíjba megyek”. És így is lett. Mikor véglegessé vált a könyvtár költözési terve – összecsomagolt. Csinált még pár fényképet kéziratári kuckójáról, majd íróasztalát és székét átadta egyik kedves fiatal kollégájának. Számára a Széchényi Könyvtárat ma is a múzeumi épület patinás folyosói, a római kori kövek, a termekbe épített galériák jelentik. Idegenek voltak neki a hatalmas múmárvány terek, a hidegen csillogó üvegajtók.

Fallenbüchl Zoltán 1924. július 19. én született, többgenerációs polgári-értelmiségi családban. Édesapja Fallenbüchl Tivadar polgári iskolai igazgató. Édesanyja Ambrus Gizella polgári, majd általános iskolai tanárnő, Ambrus Zoltán író, kritikus, esztéta leánya. Kiskorától szerető gondoskodás veszi körül. Nagy figyelmet fordítanak taníttatására. Elemi Iskoláit a fővárosi Cukor-utcai iskolában kezdi 1930-ban. Azután a budapesti Kegyesitanítórendi Gimnáziumban (a piaristáknál) tanul 1934-42 között. Gyermekkorától vonzotta őt a Nemzeti Múzeum épülete, melynek földszinti ablakain belesve elhatározta: egyszer a múzeum tisztviselője lesz. Ekkor még a múzeológusi pálya tetszik neki. Kiskorától minden kiállítást megnéz, némelyiket többször is. A gimnázium elvégzése után jelentkezik a budapesti tudományegyetem bölcsész karára (1942–46). Egyetemi éveit beárnyékolja a világ-

háború. 1944-ben a gödöllői Futura Rt. nevű mezőgazdasági hadiüzemben dolgozik. Feladatuk az összegyűjtött búza malmokba szállítása. Többször is éri őket támadás, egyik alkalommal egy bombatámadás során meg is sebesül. A fegyveres frontszolgálatról az menti meg, hogy a 21 éven alulakat utolsó pillanatig nem engedik a

háborúba vezényelni. A front közeledtével Budapestre húzódik. A gödöllői Ambrus villában maradt értékes többnyelvű könyveit Ambrus Zoltán könyvtárával együtt az átvonuló szovjet katonák elégetik.

1946-ban doktorál újkori egyetemes történelem, művelődéstörténet és emberföldrajz szaktárgyakból, summa cum laude eredménnyel. Olyan tudósoknál vizsgázik, mint Szekfű Gyula, Domanovszky Sándor, Hajnal István.

1947. május 1-jével régi álma valósul meg, önkéntes gyakornoki állást kap az OSZK Szerzeményi (ma Gyarapítási) osztályán. Nagy szó ez, hiszen a könyvtár személyzete ebben az időben 70 fő körül van. Egy év múlva a Nyomtatványtárba (ma Könyvfeldolgozó osztály) kerül. Szabad bejárása lesz a raktárakba, ismerkedik a könyvvállománnyal. 1948-ban a szabadságharc 100. évfordulójára rendezett „1848/49-es emlékkiállítás” anyagának összeállításán dolgozik Waldapfel Eszterrel, Kéki Bélával és Kemény G. Gáborral. 1950-ben kerül a Térképtárba. (Tolnai Gábor eredetileg is oda akarta felvenni, csak akkor még a fiatalokat tanulásként végig helyezgetik a könyvtár fontosabb osztályain.) Nagyon jól érzi ott magát. Önállóan dolgozhat és földrajzi ismeretelt is kamatoztathatja. 1952-ben áthelyezik a Könyvek Központi Katalógusához (KC). Nehezen szokta meg ezt a helyet. Nem szívesen hagyta ott a Térképtárat, új munkaköre nem elégti ki tudományos ambícióját. Így nagyon boldog, mikor 1954-ben visszakerülhet a Térképtárba. 1954–67 között dolgozik itt. Nagy kedvvel és ambícióval veti bele magát a munkába.

1956-ban a forradalom alatt, másodszor is megsemmisül a könyvtára. Üllői út – József krt. sarkán lévő lakásukat szétlövik a Corvin közli harcokban.

Ezekben az években kezd publikálni a Magyar Könyvszemlében, a Földrajzi Értesítő, a Történeti Statisztikai Közlemények, majd a Geodézia és Kartográfia című szaklapokban. Sok cikke jelenik meg külföldön is, főképp német nyelvterületen, de spanyol szaklapokban is. 1963-ban a Coronelli Weltbund der Globusfreunde nevű tudományos társaság meghívására Bécsben tart előadást a magyar földgömbkészítés történetéről. 1964-ben Eisenstadtban, 1965-ben az NDK földrajzi társasága kongresszusán ad elő. 1966-ban 3 hónapot tölt a bécsi Collegium Hungaricumban. Feladata a Bécsben lévő magyar vonatkozású térképanyag nyilvántartásba vétele. 1962-ben nősül meg. Felesége Czárán Marianne az esküvő után két évvel tud csak áttelepülni Magyarországra Erdélyből.

1967-ben a könyvtár gazdasági hivatala terjeszkedése miatt a Térképtárat (a Múzeum utcából) kiköltöztetik a rákospalotai zsinagóga egykori épületébe. Zoltán nehéz döntés elé kerül. Kedves gyűjteménye, vagy idős beteg édesanyja ápolása. S bár a döntés nem kétséges, igen fájdalmas. Nem vállalja a napi két órás utazást, áthelyezését kéri. Mivel másutt nincs hely, a Külföldi Folyóiratok Központi Katalógusához (KFKC) kerül. Élete nehéz két éve következik. Nem szereti itteni munkáját, bár igyekszik lelkiismeretesen dolgozni.

1969-ben egy váratlan megüresedő helyre kerül a Kézirattárba. Nem ismeretlen neki a gyűjtemény, kutatóként már járt itt és 1950-ben résztvett a latin kéziratok revíziójában.

Csapodiné Gárdonyi Klára a tár vezetője szeretettel fogadja. Kollegái Windsch Éva, Vízkelety András és Karsay Orsolya, majd pár évvel később Nemeskéri Erika és Fülep Katalin. Rögtön elfoglalja a tár leghátsó ablakánál levő kis kuckót. Az ablakból kinézve, az árnyas fák alatt igazán megvalósulni látja gyermekkori álmát. Most ő nézheti a kint játszódozó gyermekeket. Érdekes, szép munkákat kap. Így 1970-ben Karsay Orsolyával, a magyar nyelv hete alkalmából nyelvemlékeket állítanak ki. 1972-ben az IFLA Kongresszus Térképészeti szekciójának összefogására kéri fel. Nagy hasznát veszi itt angol-francia-német valamint spanyol nyelvtudásának. Több jelentős térképészeti vonatkozású hagyatékot dolgoz fel (így Bendeffy László és Irmédl-Molnár László fondját), de ő rendezi Kovács Máté iratait is. 1980-ban előadást tart az Eisenstadti Mária Terézia konferencián. 1979-ben és 1984 szeptemberében a bécsi levéltárakban végez archontológiai kutatásokat.

Fallenbüchl Zoltán egész életműve összefonódott a Széchényi Könyvtárral. Pár évig még nyugdíjasként is vállalta külföldi vendégek fogadását és vezetését.

A könyvtár majd minden részén dolgozott, gyakornoktól tudományos főmunkatársig minden beosztásban.

Szerette a fiatal kollegákat. Sokan és sokat tanultunk tőle. Mindig szívesen segített. Igyekezett mindegyikünkben meglátni a pozitív vonásokat és azokat meg is dicsérte. Soha nem hártotta el kérdéseinket, mindig jutott ideje ránk. Bekerülve egy ilyen páratlan gyűjteménybe, ilyen nagy tudású emberek közé, sokunkat kellett bátorítani. Mindig egyenrangú félként kezelt, első hivatali napunktól fogva. Ezért mindnyájan tiszteljük és szeretjük.

Üttörő szerepet játszott a magyar archonto-

lógiai kutatások területén. Olyan óriási vállalkozás ez, amely nem hoz látványos gyors sikereket. Évtizedeken át hangyaszorgalommal gyűjtögette a magyarországi tisztségviselők adatait. Anyakönyvek, mikrofilmek és tiszticímterek százait olvasta el, cédulázta és cédulázta ki a mai napig, hogy állandóan bővítse nyilvántartását. Óriási, közel százezres cédulakatalógusát sokszor veszik igénybe történész kutatók. Nyugdíjbavonulása után három jelentős könyve jelent meg.

Fallenbüchl Zoltán: Magyarország főméltóságai 1526–1848. Maecenas Könyvkiadó. 1988.

Fallenbüchl Zoltán: Mária Terézia magyar hivatalnokai 1989. (Történelmi Statisztikai Füzetek 10.)

Fallenbüchl Zoltán: Az 1738/39. évi diákösszeírás. 1985. [1990]

Zoltán, történészi és kartográfiatörténelmi munkásságán kívül, fontos feladatának tartja nagyapja, Ambrus Zoltán irodalmi hagyatékának gondozását. Még 1963-ban kiadta Ambrus Zoltán levelezésének válogatását. Budapesten és Gödöllőn emlékszobát tart fenn, segíti a kutatókat. 1985-ben emléktáblát és szobrot állíttatott Gödöllőn. A szobor másolatát (alkotója Buza Bar-

na szobrászművész) a fővárosnak adományozta. A szobor a Margit-szigetre került. (Sajnos a napokban kaptuk a hírt, hogy ellopták.)

Egész életében bizonyos távolságból figyelt a politikát. Igyekezett háttérben maradni az ő világnézetével szöges ellentétben lévő rendszerben. Ehhez a könyvtár ideális menedék volt. Ez az óvatosság azonban nem jelentette azt, hogy engedményeket tegyen, még a karrierje kedvéért sem. A magyar történettudomány hivatalosan alig vett tudomást róla, holott vezető történészeink személyesen ismerték. Makacs ember. Mivel nem volt hajlandó tudományos szocializmusból vizsgázni, nem folyamodott tudományos fokozatokért. Csak 1993-ban a rendszerváltás után szerzi meg a kandidátusi fokozatot, majd 1994-ben életművére megkapja a történettudomány doktora címet.

Így többszörösen is gratulálhatunk neki 70. születésnapján, megérdemelt nagydoktori címe megszerzése alkalmából is.

További munkájához jó egészséget és kedvet kívánok az egész könyvtár nevében.

Isten éltesse!

Weeber Tibor

★

Beszélgetés KOVÁCS ILONÁVAL, a Széchényi Ferenc emlékérem 1994. évi kitüntetettjével

– Kedves Ilona! Először is gratulálok kitüntetésedhez! Mindenekelőtt megkérdezem, mit jelent számodra „a könyv”?

– Társ, személyes kapcsolat, amely még akkor is, ha rutinszerűen foglalkozunk vele, megőrzi karakterét, s kötése, papírja, formája mind hozzájárul az élményhez.

– A lényege az, amit közvetít, de nem mindegy, hogy milyen köntösben jelenik meg a gondolat.

– Sokan állítják, hogy napjainkban a „Gutenberg-galaxist” a „Marconi Galaxis” váltja fel; az emberiség felhalmozott tudását nem a nyomtatott betűk, hanem mágnesesen rögzített elektromos jelek fogják megőrizni.

Te hogy éled meg ezt a változást?

– Az elektronikus információ-rögzítés és

kommunikáció magávalragadó perspektívákat nyit meg és mindenképpen másfajta gondolkodásra készítet. Időben óriási nyereséget jelent, az ismeretek felhalmozása és szervezése szempontjából páratlan esélyeket nyújt. A szellemi élet versenyében, a pusztulásnak kitett dokumentumok és információk megmentésében, új összefüggések feltárásában nem mondhatunk le az alkalmazásáról, de sohasem szabad megfeledkezni arról, hogy ez csak eszköz, amelynek célszerű használatát az emberi elme és egyéniség határozza meg. Bízom benne, hogy az ember okos mértéktartással hasznosítja az elektronikus adat és dokumentumrögzítés minden előnyét, ugyanakkor megőrzi kapcsolatát a hagyományos dokumentumokkal is.

– Nagy munkát végeztél az amerikai ma-

gyar könyvtárak és hungarika-források felderítésében. Hogy tapasztaltad, volt-e, van-e az ott élő magyaroknak hatása az amerikai kultúrára?

– Az együttéléssel a kölcsönhatás elkerülhetetlen.

Az olyan kiemelkedő egyéni teljesítmények mellett, mint Neumann János vagy Sellye János, Doráti Antal stb. hozzájárulása a mindennapi jelenségek szintjén is érzékelhető a hatás. A majdnem trópusi klímájú Louisiánában a hóhoz szokott magyarok meredek háztetői, kis káposztás kertjei új szint képviselnek a környezet építészeti és kertművelési stílusához képest. New York bérházainak magyar konyhái, színes falvédőivel, fényesre tisztított rézedényeivel felkeltették a szomszédok érdeklődését. A jóízű töltött káposzta, rakott krumpoli, sült kolbász, a mákos és gesztenyés sütemények nemcsak az éttermek, hanem az otthonok konyháit is meghódították. A szüreti bálók, s egyéb rendezvények vonzották az idegen környezet lakóit. A századforduló kivándorló munkaszeretettelükkel, takarékos, rendezett életkörülményeikkel gyárakban, városnegyedekben nemegyszer kivívták a környezet megbecsülését, s a sokféle amerikai életstílus egyik modelljét képviselték. Természetesen ők sem maradtak érintetlenek a környezet hatásaitól. Akarva akaratlanul az alkalmazkodás az első pillanattól kezdve megkezdődött, s egyéni életükben e két világ jelenségeinek egyesítése önmagában egy egy ecsetvonás Amerika arculatán.

– Az utóbbi időben sokat emlegetett gondolat, hogy Magyarországnak egy tudatosan felépített, otthon is vállalt képet, „image”-t kellene elterjeszteni magáról a világban. Te hogy vélekedsz erről? Van-e hungarika kutatóknak valamilyen speciális feladata e téren?

– Az valóban nem mindegy, hogy értékeink bemutatását milyen körben végezzük, a kultúránkra vonatkozó információkat milyen hatékonysággal juttatjuk el a világ tudósaihoz, politikusaihoz, gazdasági szakértőihez és a mindennapok embereihez. Az „image” alakításának sokféle módja van, a mi lehetőségünk az egyik legvonzóbb és legtermészetesebb, mondhatnám az egyik legfontosabb módszer. Egészében professzionális feladat, amelynek megvannak az objektív indítékai és eszközei, amelynek nyomán ha a feladatot jól végezzük, természetes következményként várható a világ tájékozottságának elmélyülése így a rólunk alkotott kép teljesebbé válása. Természetesen mindennek nagyon sok feltétele van, így például az érdeklődést felkeltő kutatási programok kezdeménye-

zésén, amelynek vonzatában gyűjtemény fejlesztési igény várható, a hazai kutatási eredmények közzététele idegen nyelveken, a hazai információfeldolgozás és terjesztés gyors és korszerű formái, a dokumentumbeszerzés (könyvkereskedelen stb.) világszínvonalú megszervezése, a ránk vonatkozó anyagot igénybe vevő és a könyvtárakban kezelni tudó szakemberképzés, (hungarológus és egyéb szakterület) fejlesztése külföldön stb. A Széchényi Könyvtár részéről a feladat a hungarika információk előállítás és hozzáférhetővé tétele és a világ ilyen természetű igényeinek feltérképezése, továbbá lehetőségeink szerint a tájékoztatás megszervezése. Ezt a célt szolgálják kiadványaink és adatbázisaink.

– A Széchényi Könyvtár a hungarika kutatások hazai központja, jelentős szerepet vállalt ezek szervezésében. Nem látsz-e olyan veszélyt, hogy a kezdeti széleskörű társadalmi (kormány, akadémiai, minisztériumi) támogatás és figyelem lassan elapad és a hungarika kutatás az OSZK belügyévé válik?

– Lehet, hogy a világ változik, de a mi kötelezettségünk állandó. Az bizonyára sokat segít, ha a feladataink kontextusba kerülnek, ha a minket körülvevő tudományos élet egészében megvan azoknak a maga helye, s ezt nemcsak a szűk szakmai kör, hanem szellemi életünk szélesebb szférái is felismerik. Jelenthet ez számunkra fontos erkölcsi megbecsülést és mozgósíthat nélkülözhetetlen erőforrásokat. Ennek a változása alapvetően befolyásolhatja a minket körülvevő felhasználói közeg esélyeit. Bízom benne, hogy a szélesebb szakmai környezet tisztán látja, hogy a hungarika-feltáró munka az információpolitika fontos része. Nem hiszem, hogy a Széchényi Könyvtáron belül ehhez kétség férhet, s nem hiszem, hogy mindez befolyásolhatja munkatársaink szakértelmét és odaadó lelkiismeretes munkáját, ami alapvető feltétel.

– Széchényi díjas vagy. Mi, munkatársaid, tudjuk, mennyire kerülöd és nehezen viseled, ha Te állsz a figyelem központjában. Hogy érzed Magad és Magad körül a világot Széchényi díjas-ként?

– Őszintén boldoggá tett, s nagyon megbecsülöm, nem hiszem, hogy vágyom ennél több kitüntetésre. -

– Köszönöm a beszélgetést.

Riporter: Hargitai Gáborné

KIADVÁNYAINKRÓL

Megjelent az Országos Széchényi Könyvtár évkönyve 1986/1990-es kötete

Az évkönyvben megemlékezést olvashatunk az 1990-ben elhunyt Haraszthy Gyula irodalomtörténész-könyvtáros kollégánkról. Az OSZK 1986–1990-ben című fejezetből tájékozódhatunk a Várba költözés utáni időszak eredményeiről, problémáiról. Ebben az időszakban (1986. május 15-én) lett a főigazgató Juhász Gyula akadémikus; az OSZK alapítójáról megemlékezvén 1989-től új hagyomány teremtődött meg: a Széchényi nap, és ez alkalommal a Széchényi-emlékérem odaítélése. Jelentős szervezeti változások zajlottak le 1986 és 1990 között: a 3 szakmal főosztály szétvált, és így 6-ra nőtt a számuk, létrejött a Szervezési Főosztály.

Az OSZK történelméből és munkájából című fejezetben három tanulmány a könyvtár elhelyezésével foglalkozik az alapítástól 1958-ig (Berlász Jenő, Somkuti Gabriella, Haraszthy Gyula). Ezekből kiderül, hogy – nincs új a nap alatt – a pénz- és helyszűke minden korszakban jellemezte az OSZK helyzetét. Megismerhetjük még

az OSZK újjászervezésének korszakát, a müncheni szakrendszer bevezetését 1867–1875 között (Somkuti Gabriella) és a Térképtár történetét 1802–1846-ig (Patay Pálné).

A könyvtörténeti és művelődési tanulmányok között olvashatunk első ízben magyarul egy ősnymtatványt I. Miksa Habsburg királlyá választásáról (Zichy Mihály); megismerhetjük az esztergomi breviárium 1526 előtti kiadásait (Borsa Gedeon), a kassai nyomda történetét 1610–1622 között (Farkas Ágnes – V. Ecsedy Judit). A következő tanulmányok témája: a magyar nyelvű lótenyésztő szakkönyvek a XVIII. században [a cikk fölötti címben tévesen XIII. század szerepel] (Friedrich Ildikó); Szerencsi Nagy Istvánnak, Bod Péter Magyar Athenasa folytatójának élete és munkássága (Bellágh Rózsa); Amade László leveleiből összeállított leveleskönyv (Póti Csilla), a Pesti Magyar Színházi Részvénytársaság végelszámolása 1853/54-ben (Berlász Piroska).

Könyáné Csúcs Dalma

SAJTÓFIGYELŐ

Kié az Országos Széchényi Könyvtár

Poprády Géza főigazgató az OSZK helyzetéről

Május 1. óta ismét van főigazgatója az Országos Széchényi Könyvtárnak. Juhász Gyula, tavaly elhunyt történészprofesszor-főigazgató helyére Poprády Géza személyében főhivatású könyvtárost állított a művelődési kormányzat az OSZK élére. Az új igazgató, aki magát technokratának vallja, közel tíz esztendő telt a könyvtár állományvédelmi főosztályán. A bibliotéka helyzetéről és terveiről kérdeztük.

– Az Országos Széchényi Könyvtárnak mint nemzeti könyvtárnak alapvető feladata a hungarica, azaz a magyar vonatkozású történelmi és szellemi anyagok gyűjtése és megőrzése.

Kötelmei is ebből erednek. Jól ismert, milyen gondokkal küzdünk, hogy a köteles példányokat megszerezzük. Remélem, hogy e problémánkon, amíg törvény nem születik, legalább egy kormányrendelettel segíteni fognak. A könyvek állományvédelme jól szervezett, de sokkal nagyobb gondot jelent a hatalmas mennyiségű, a múlt század második fele után nyomtatott dokumentumok állapota. Ugyanis akkor kezdtek facsilszolatot alkalmazni a papírgyártásban: savas kémhatásuk miatt sárgulnak, töredeznék a papírok. Könyvtáros vagyok: én az eredeti formájukban szeretném megőrizni a dokumentumokat – s nem csak mikrofilmen. Arra nincs lehetőségünk, hogy például újságoldalak ezreit laponként konzerváljuk, így várjuk, hogy megoldódnak a tö-

meges savtalanítás angol eljárásának problémái, s elegendő pénzünk legyen a technológia megszerzésére.

– **Hányan látogatják a könyvtárat?**

– Huszonötezer beiratkozott olvasónk van, s ez 150–160 ezres forgalmat jelent. A látogatóink több mint fele egyetemista, akik vizsgaidőszakban egy-két órával a nyitás után „sorban ülnek” a lépcsőkön, hogy a hamar megtelt olvasótermekbe bejussanak. Napjainkban viszont felbukkantak olyan érvek is, hogy az egyetemek feladata lenne, hogy diákjalkat ellássák megfelelő könyvtári szolgáltatással. Ebben van is logika. De az egyetemisták számának növekedésével nem tud lépést tartani egyetlen egyetemi könyvtár sem, s ha ezekben a könyvtárakban a diákok minden szükséges könyvet megtalálnának, és kényelmesen el is férnének, akkor nem hozzánk jönnének. Ám az is tény, hogy vizsgaidőszakban óriási zsúfoltság van nálunk.

Komoly viták folynak így afelett is, hogy miért engedünk be korlátlanul egyetemistákat. Tönkreteszik a védelemre szoruló állományt, zavarják a kutatómunkát – mondják szemrehányón az idősebb kutatók. Már Juhász Gyula is azt vallotta e kérdésben, hogy az állományvédelemnek nem az a módja, hogy kitiltjuk az egyetemistákat. Nemzeti közgyűjtemény ide vagy oda, a könyvtár attól lesz könyvtár, hogy könyvek vannak benne, olvasók és könyvtárosok. A felmerült problémák miatt viszont szeretnénk néhány, kutatóknak kialakított teret létrehozni, hogy kissé a világtól elzártabb, nyugodtabb körülmények között dolgozhassanak.

– **Mennyi a könyvtár éves költségvetése?**

– Körülbelül 550 millió forint, ennek 55–60 százalékát adja a munkabér és ennek járulékos költségei, 780 státussal rendelkezve, majd 900 munkatárssal dolgozunk. Tevékenységeink közül a könyvkiadás például ráfizetéses, de alapfeladatunk megjelentetni a magyar nemzeti bibliográfiát. A bérszínvonaltól most eltekintve három olyan terület van nálunk, ahol a pénziány leggyakrabban jelentkezik. Óriási épület rezsijét fizetjük, s emelkednek a dologi kiadások. Nagy összeget emészt fel az állományvédelem és a

nyomda, s emellett mindig kevés a beruházásokra fordítható pénz.

– **A folyamatosan gyarapodó könyvtár képes-e helyet biztosítani a növekvő állománynak?**

– Még igen, de az utolsó pillanatban vagyunk. A könyvtár tervezői úgy becsülték, hogy 2000-ig elegendő hely lesz a raktárakban az új szerzemények számára is. Ez a becslés pontosnak bizonyult. De már most súlyos a helyzet a színház- és zenetörténeti tárban. Már tavaly elkezdtük a felkészülést arra, hogy bővítsük raktárainkat: azt keressük, hol építhetnénk a környéken újakat. E tájékon csak a föld alatt építhetünk, erre három elképzelést is kidolgoztunk. A minisztériumban ígéretet kaptunk arra, hogy a kérdést megtárgyalja a miniszteri értekezlet, hogy legalább konkrét tervtanulmány legyen készíthető. De az építkezés minimum egymilliárd forintba kerül, s ez olyan horribilis, hogy a beruházás felső szintű döntést igényel.

– **Milyen terveket fogalmazott meg pályázatában?**

– Remélhetőleg elindul a raktárépítés; remélhetőleg sikerül az épület katasztrófálisan rossz klímaberendezéseit felújítani, s végrehajtani az évek óta esedékes állományrevíziót. Ez utoljára 1969-ben volt. Emellett fontosnak tartom a kötelempéldány-helyzet megoldásának előmozdítását, s a könyvtári számítógépesítés továbbfejlesztését. Hiszen az 1991-től publikált művek ma már számítógépen vannak, de a korábbi anyagoknak is oda kell kerülniük. Kevésbé ismert, hogy a nemzeti bibliográfiát 1976-tól vették számítógépre az SZKI-ban, viszont a régi Siemens gépen tárolt adatbázist át kell fordítani a mi rendszerünknek megfelelőre. Ezen a problémán immár három éve dolgoznak szakemberek, hiszen nagyon fontos a teljes nagykatalógusunk számítógépes kezelhetősége. Az Országos Széchényi Könyvtár a magyar könyvtári rendszer része, és éppen a nemzeti könyvtár mi-voltából adódik, hogy amit tesz – vagy nem tesz -- a többi könyvtár munkájára is hatással van.

*Dombi Gábor
Népszabadság, 1994. máj. 9.*

Székesfehérvár zenéje, 1688–1892

Vavrinecz Veronika zenetörténész

Bárdos Kornél utolsó kötetéről

Az utóbbi években olyan kevés zenetudományi munka jelent meg a magyar könyvpiacon, hogy Bárdos Kornél Székesfehérvár zenéje, 1688–1892 című kötete valóságos szenzációnak számít. Az Akadémiai Kiadó szép kivitelű, több mint 500 oldalas, tematikus műjegyzékkel és fényképes melléklettel is ellátott újdonsága a múlt év novemberében elhunyt Bárdos Kornél utolsó megjelent könyve. A kötetről a tematikus műjegyzék készítőjét, Vavrinecz Veronika zenetörténészt kérdeztük, aki két évtizeden át volt Bárdos Kornél közvetlen munkatársa.

– Hogyan, mikor kezdett foglalkozni a vidéki városokban megmaradt zenei hagyományokkal?

– Az ötvenes évek elején a franciák vetették fel a Répertoire Internationale de Source Musicale-t, amelyet azután az UNESCO támogatásával terjesztettek el. Ennek az volt a lényege, hogy az 1800 előtt keletkezett nyomtatott és kéziratos kottákat összegyűjtse és katalogizálja. 1961-ben, amikor megalakult a Bartók Archivum, Falvy Zoltán igazgató beillesztette ezt a Zenetudományi Intézet munkájába, és engem is fölkertek a vidéki kutatásokra.

– Hogyan folyt ez a munka?

– Kiválasztottuk az olyan nagyobb városokat, ahol föltételeztük, hogy volt komolyabb zenei élet. A katolikus püspökségeknél biztosra mehettünk, hiszen az ünnepélyes miséknek, egyházi eseményeknek elengedhetetlen része volt a komponált műzene. Először Győrt, Pannonhalmát, Pécsét látogattuk meg és általában a Dunántúlt. Elmentünk a levéltárakba, könyvtárakba, múzeumokba, de leginkább ez egyházi épületekben, például főszékesegyházak kis, eldugott helyiségeiben leltünk értékes, 1800 előtti anyagokra.

– Hogyan indult el a magyar városok zenei életét bemutató monográfiá sorozat?

– Ez Rajeczky Benjámint szerzetes-tudós ötlete volt. Ő biztatta a rendkívüli műveltségű, kivételesen sokoldalú tudással rendelkező Bárdos Kornélt, hogy végezze el ezt a munkát. Az első köteteket egyedül készítette el, ezekben Pécs és Tata zenei életének körképét rajzolta meg. Ám a könyvtári katalogizálás – amelyben nekem a RISM-program, valamint a *Széchenyi-Könyvtárban* végzett napi munkáim kapcsán akkor már évtizedes tapasztalatom volt – neki idegen területnek számított. Így lettem a munka-

társa. 1974-ben kezdtünk el együtt dolgozni. Első közös kötetünk Győr zenei monográfiája volt, majd ezt követte Sopron, Eger és most legutoljára Székesfehérvár.

– Milyen volt Magyarország zenei élete a XVII-XIX. században?

– Az volt a legmeglepőbb, hogy a töröktől való felszabadulás után milyen hihetetlen gyorsan felvirágozott a zenei élet hazánkban. Ausztriával rendkívül intenzív volt a kulturális kapcsolat, és ott sok délnémet, északolasz, cseh, morva és más nemzetiségű zenész is működött. Külföldiek éppúgy pályázhattak nálunk egy karnagyi vagy egy templomi orgonista állásra, mint a magyarok. Mikor már itt éltek, a kapcsolatuk hazájukkal nem szűnt meg, gyorsan beszerezték és lemásolták a külföldi kottákat. Így tehát benne voltunk a nemzetközi vérkeringésben. A legaktívabb zenei élet az egyházi intézményekre és az iskolákra volt jellemző, de általában is sok zenét hallhattak az emberek, hiszen a muzsika mindenféle ünnephez hozzátartozott.

– Vannak-e olyan művek, amelyeket önök fedeztek fel a vidéki kutatások során, és ma már koncerten játsszák őket?

Elsőként említeném Istvánffy Benedeket, aki az 1760-as és 1770-es években Győrtől működött, és fennmaradt kilenc műve. A Musica Danubiana sorozatban ezek egy része meg is jelent. A Schola Hungarica Dobszay László vezetésével nagy lelkesedéssel tanulta meg ezeket, és lemezt is készítettek belőlük. Nagy felfedezés lehetne például az 1806 körül Székesfehérvárott működött Roser Ferenc néhány operája.

– A vidéki városok XVII-XIX. századi zenei életét bemutató sorozatban eddig hat kötet készült el. Vannak-e tervek a folytatására?

– Természetesen fölvetődött sok ötlet, például Veszprém, Kőszeg, Szombathely, Vác zenei emlékeinek föl kutatása: a Felvidék és Erdély sok kincset rejthet. A fő probléma az, hogy Bárdos Kornélnak, aki ezt a hatalmas munkát irányította, és nagyrészt elvégezte, nincs megfelelő utóda. Nekem egyébként is különösen nagyon fáj, ha azt látom, a magyar zenetudósok döntő többsége nem szán időt és energiát arra, hogy a megbúvó, elfeledett anyagokat, a legnagyobb magyar zeneszerzők mellett működött „kismestereket” tanulmányozza.

*Solymosi Tari Emőke
Népszabadság, 1994. jún. 13.*

KÖNYVTÁRUNK ÉLETÉRŐL

„Kordokumentum”

A Széchenyi Könyvtár mai fiatal munkatársai számára minden bizonnyal hihetetlennek tűnik, hogy voltak idők, amikor a dolgozóknak napról-napra munkanaplót kellett vezetni arról, hogy milyen munkát végeztek a nap folyamán. Nemrég – raktárrendezés közben – kezembe került egy kidobásra ítélt sárguló füzet: Hadik Erzsébet, a Hírlaptár munkatársának naplója. A füzetet lapozgatva megkönnyebbülten sóhajtottam fel: de jó, hogy ezek az idők már elmúltak! Ezek után kérdésekkel árasztottam el idősebb, a Széchenyi Könyvtárban sok vihart megélt kollégáimat, mi is volt a munkanapló. Így tudtam meg, hogy munkanaplót 1949-től kb. 1956-ig papírforma szerint mindenkinek kellett vezetni, kezdetben szigorúban vették az ellenőrzést. Persze az osztályok jellegétől is függött a munkanapló vezetése, illetve a munka ilyen jellegű bürokratikus ellenőrzése. Ki is volt Hadik Erzsébet? Hadik Erzsike – mint megtudtam – tanítónői képesítéssel rendelkezett (innen a füzetben látható gyöngybetűk), tehát a Hírlaptárban „középkáder”-nek minősült. Rendkívül nagy szorgalmával és gyakorlati tapasztalatával ő elsősorban a hírlapok feldolgozásának tekintélyes részét végezte, kb. másfél évtizeden keresztül.

Kezdetben óráról-órára lebontva jegyezte be a füzetbe a különböző munkafolyamatokat, később már csak az adott napon elvégzett tevékenységet tüntette fel. Igen érdekes, milyen sokrétű volt az akkor még önálló osztályként létező Hírlaptárban a munka, minden a periodikumokkal kapcsolatos feladat, tehát gyarapítás, feldolgozás és az olvasószolgálati tevékenység is ide tartozott. A krónikás minden napját kölcsönzéssel és statisztika készítéssel kezdte, majd a „Kurrens anyag” feldolgozásával folytatta, ide tartozott a gyarapítás, polcrendezés, reklamáció egy-egy be nem érkezett folyóiratszám kapcsán, majd délután egy órától ismét kölcsönzés vagy a katalógus revíziója következett. Mindehhez gyakorta más feladatok is társultak, pl. számos különféle szempontok szerint összeállított statisztika, kimutatás készítése, kötetzeti előkészítés, kötetzetről érkezett anyag átvétele, kardexelés, új kollégák betanítása vagy betűrendezés. Ebben az időszakban (1949–51) a Hírlaptár életében két igen fontos változás állt be: az egyik a kardex-rendszerű nyilvántartás, a másik pedig az önálló hírlapolvasó megnyitása. A kardex először csak a kurrens anyag nyilvántartására szolgált, később

megindult az új szempontú rekatalogizálás és ekkor készült az első periodika-címleírási szabványtervezet.

A kor szellemének megfelelően megtalálhatók a naplóban a hírhedt „Szabad Nép” félorák. Ez azt jelentette, hogy a dolgozók osztályonként, vagy kisebb osztályok együttesen reggel, a *munkaidő kezdete előtt* összejöttek és általában felváltva egy-egy munkatárs a Szabad Nép aznapi számát ismertette, elmondta a legfontosabb híreket, illetve valamilyen időszerű eseményről összefoglalót tartott, s ehhez a többi munkatárs hozzászólhathatott. Ez volt a szocialista nevelés egyik – ma már kevésbé ismert – de abban az időben a politikai hangulatot igen befolyásoló eszköze. De számtalanszor „színesítette” a napi programot szakszervezeti szemináriumon, „béke” értekezleten való részvétel, 5 éves tervkölcsönzési röpgyűlés, termelési értekezlet, különféle felajánlások, nőnap, a „forradalom 32. évfordulójának megünneplése” (1949. XI. 8-án), de ugyanakkor még 49-ben „Pünkösöd” beírás is szerepel. A termelési értekezletekről néhány szót: beérkezés-kor és távozáskor a portán lévő blokkolóórán jelezni kellett az időpontot. A személyzeti osztály fő feladata az volt, hogy a blokkolólapokat ellenőrizték. A termelési értekezlet egyik visszatérő műsorszám volt a notórius késők kipellengérezése. Az ilyeneknek illett ott a nyilvánosság előtt önkritikát gyakorolni és megfogadni, hogy „megjavulnak”. Volt olyan kartársnő – ahogy mesélik – aki, bár igen közel lakott, rendszeresen 5–10 percet késett. De amint megjött, azonnal munkához kezdett és szinte szünet nélkül dolgozott a munkaidő végéig, sőt gyakran jóval azon túl is. Ugyanakkor egy másik kolléga, aki pontosan érkezett ugyan, de a blokkolás után első dolga volt, hogy az órával szemben lévő büfébe ment, fél óráig kávézott, utána ment fel a munkahelyére, letette a táskáját, kabátját, s mert ott nem lehetett dohányozni, rögtön eltávozott. Ez a délelőtti folyamán többször ismétlődött. Az ő munkafegyelmét egyetlen egyszer sem tette szóvá a személyzeti osztály.

Ez a füzet, valamint a szemtanúk hozzá kapcsolódó kiegészítései hozzájárulhatnak a Széchenyi Könyvtár közelmúltjának jobb megismeréséhez. Tervezzük, hogy sorozatot indítunk az OSZK idősebb munkatársainak a könyvtár legújabbkori történetével kapcsolatos visszaemlékezéseiből.

Rózsa Mária

Datum et munka megnevezése Megjegyzés

Kat. cédulák beontása

VI. 13.

- 9¹⁰ Szabad éjfé

9¹⁰-10¹⁰ Szabadéjféli kémiai
adatoknak ellenőrzése

10¹⁰-10¹⁵ anyagrendelés

Courrens anyag feldolg.

Kat. cédulák beontása

2-2³⁰ anyag átvételezés

VI. 14. Courrens anyag feldolg.

VI. 15. Courrens anyag feldolg.

Kat. cédulák beontása

VI. 16.

- 10¹⁵ Szabköt

Courrens anyag feldolg. / ideológia

VI. 17. Courrens anyag feldolg.

VI. 19. munkabizottság megbe-

szelése. Előhívító be-

szelése. Courrens

anyag feldolg. / 12.2.5 /

VI. 20. Courrens anyag feldolg. / 14 /

Kat. cédulák beont.

Datum et munka megnevezése

VI. 21. Előhívító munk. megf. / 10

Kontrol. napló / 10³⁰

Cimfelvétel / 10³⁰-1³⁰

1³⁰-2

2-3 könyvtárból

Cimfelvétel / 3-4 / 13 cím, 1^h

VI. 22. Kontrol. / karex / 9-9³⁰

Cimfelvétel / 9³⁰-1³⁰ / 13c / 13.5 h /

Megbeszélések / 1-1³⁰

anyagelőhívítás / 1³⁰-2

Ébred / 2-2³⁰

Megbeszélés / 2³⁰-3

Cimfelvétel / 3-4 / 4c / 1^h /

VI. 23. - 9³⁰ Röpgyűlés

Előhívított cédulák megf.

szelése, hibajavítás

Cimfelvétel / 11³⁰-1³⁰ / [7 cím, 2 h]

Kontrol. napló / 1³⁰-2

REKLÁM

Hungarika anyagot őrző külföldi könyvtárak címjegyzéke

A sorozat célja, hogy tájékoztatást nyújtson a hungarika-anyagok kutatóinak a külföldi könyvtárak gyűjtőköréről, az egyes gyűjteményekben található magyar vonatkozású anyag jellegéről, fel-társágának mértékéről, a hozzáférés lehetőségeiről.

A sorozat egyes kötetei felhasználhatók az általános tájékoztatásban is, mivel áttekintést nyúj-tanak az egyes országok könyvtáiról általában. A hungarika információk mellett egyéb adatokat is közölnek a tudományos, az egyetemi és a jelentősebb egyházi, valamint közművelődési könyv-tárakról. Megadják azok címét, telefon-fax számát, a teljes állomány hozzávetőleges nagyságát, tar-talmi és formai jellemzőit.

A füzetek magyar és idegen nyelvű bevezetővel és mutatókkal (névmutató, intézménytípus-mutató, tárgymutató) készülnek. Az egyes könyvtárakra vonatkozó adatokat országonként a hely-nevek betűrendjében közlik.

Eddig megjelent kötetek:

1.	Ausztria	100,-	10,-
2.	NDK	80,-	8,-
3.	NSZK	150,-	15,-
4.	Svájc, Lichtenstein	80,-	8,-
6.	Benelux államok	100,-	10,-
8-9.	Nagy Britannia és Észak Írország, Ír Köztársaság	15,-	15,-

Sajtó alatt:

- 5. Skandináv államok
- 7. Franciaország, Monaco
- 11. Olaszország, Vatikán

Szerkesztés alatt:

- 10. Spanyolország, Portugália
- 13. Kanada

Tervbe vett füzetek:

- 12. Görögország, Törökország, Málta, Albánia
- 14. Amerikai Egyesült Államok

Szerkesztőség: OSZK, Dr. Kovács Ilona Telefon: 175-6568

MEGRENDELHETŐ

Országos Széchényi Könyvtár
Kiadványtár
Neményi Zsuzsa

1827 Budapest
Budavári Palota F épület
Telefon: 175-7533/433

OSZK HÍRADÓ

**Az Országos Széchényi Könyvtár lapja
XXXVII. évfolyam – 1994. 5–6. szám**

Főszerkesztő: Batári Gyula

A szerkesztőbizottság tagjai: Berke Barnabásné, Juhász Lászlóné, Ottovay László,
Poprády Géza, Rády Ferenc, Rózsa Mária, Seres Tibor, Somkuti Gabriella, Somogyi Pálné

Műszaki szerkesztő: Rosta Lajosné

A szerkesztőség címe: Budapest, Budavári Palota F. épület, Postacím: 1827 Budapest
Készült az OSZK Nyomdaüzemében, 520 példányban, 5,0 A/5 ív terjedelemben

Felelős vezető: Burány Tamás

Munkaszám: 94.236

ISSN 0324-2064

**Külföldi időszaki kiadványok a magyar könyvtárakban
1981-1991**

**lelőhelyjegyzék
mikrofilmen**

Az *Országos Széchényi Könyvtár Nemzeti Periodika Adatbázis Szerkesztősége* első ízben jelentette meg a külföldi folyóiratok lelőhelyjegyzékét mikrofilmen. A COM (Computer Output Microfilm) technikával előállított jegyzék a nyomtatott kötetekben 1989-ben már egy ízben megjelent kötetkatalógus szerves folytatása, ugyanazt a szerkezeti és formai jellemzőket viseli, mint a korábbi lelőhelyjegyzékek.

A közel 30.000 bibliográfiai és 800.000 állományi rekordot tartalmazó adatbázis törzsrésze a főcímek betűrendjébe sorolva közli az NPA-ba bejelentett külföldi időszaki kiadványok legfontosabb bibliográfiai adatait, majd a hozzájuk tartozó lelőhely-könyvtárak kódjait. A törzsrészt különböző mutatók egészítik ki: a bejelentő könyvtárak kódsorrendben, illetve betűrendben, a hivatkozásokban gyakran szereplő rövidített címek, és az ISSN vagy KSSN számok listája. A törzsrészben szereplő utalótételek és a mutatókban lévő azonosítók a főcímek sorszáma utalnak.

A mikrofilmes katalógus az OMFB támogatásával készült. Megrendelhető:
Országos Széchényi Könyvtár
Nemzeti Periodika Adatbázis szerkesztőség
Tószegi Zsuzsanna osztályvezető
1827 Budapest

A 22 db szabványos mikrofilmlapból álló katalógus ára tartólappal együtt:
1.500,- Ft + 25% ÁFA
Szállítási határidő: postafordultával